

Ženski rodni identitet i stereotipi u sportu

Bagarić, Sara

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:251:735470>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-02**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
ODSJEK ZA KULTURU, MEDIJE I MENADŽMENT
DIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ: MEDIJI I ODNOSI S JAVNOŠĆU

SARA BAGARIĆ

ŽENSKI RODNI IDENTITET I STEREOTIPI U SPORTU

DIPLOMSKI RAD

MENTOR:
izv.prof.dr.sc. Ivica Šola

Osijek, rujan 2023.

Sažetak

Društvena slika o ženama u sportu se mijenjala kroz povijest. U početku je sport bio namijenjen samo muškarcima, jer se žensko tijelo karakteriziralo kao neprikladno za sportske aktivnosti, stoga im je bilo zabranjeno sudjelovati u sportskim natjecanjima. S vremenom su se žene u sportu sve više prihvaćale, a jačanje feminističkog pokreta u 19.st. je uvelike utjecalo na poziciju žena u sportu. Premda su danas žene u sportu prihvaćenije nego ikad, još uvijek postoje i zadržali su se određeni društveni stereotipi s kojima se sportašice susreću i koji utječu na njihovu motivaciju i izvedbu, te su oni tema ovog diplomskog rada. Pored vladajućih stereotipa, pojava rodne ideologije također dovodi do određenih promjena u sportu i sportskim natjecanjima. Rodna ideologija je aktualna tema današnjice o kojoj se sve više govori. Preispituju se moralni, religijski i etički aspekti te teorije, prema kojoj identitet osobe nije određen biološkim spolom već je o njemu neovisan, dajući ljudima slobodu da se identificiraju prema vlastitom osjećaju. Ovaj diplomski rad se, između ostaloga, bavi i pitanjem identiteta i utjecajem rodne ideologije na područje sporta, uzimajući slučaj transrodne plivačice Lie Thomas kao primjer. Opisuju se još i slučajevi sportašica Marie Jose Martinez-Patino i Caster Semenya kao primjeri situacija u kojima se sportašice mogu naći zbog svog izgleda, zdravstvenog stanja ili hormonalne slike, a sve zbog nedovoljno definiranih sportskih pravila koji se i dalje redovito mijenjaju i preispituju, te zbog manjka diskrecije od strane medija.

Ključne riječi: identitet, sport, stereotipi, žene, rodna ideologija

Abstract

The public image of women in sports has changed throughout history. In the beginning, sports were only for men, as the female body was considered unsuitable for sports activities, which is why women were not allowed to participate in sports competitions. This has changed over time, women have become more accepted in sports, and the women's movement in the 19th century has been a major step forward. Although women are more accepted in sports today than ever before, there are certain societal stereotypes that female athletes face that affect their motivation and performance, which are the subject of this paper. In addition to the prevailing stereotypes, the emergence of gender ideology has also led to certain changes in sports and sports competitions. Gender ideology is a theory that a person's identity is not determined by the biological sex they were assigned at birth. Gender ideology wants to give people the freedom to identify themselves according to their own feelings, not according to their biological sex. It is a topical issue whose moral, religious and ethical aspects are still being questioned. This thesis, among others, addresses the issues of identity and the influence of gender ideology on sports and sports competitions using the example of transgender swimmer Lia Thomas. The cases of athletes Maria Jose Martinez-Patino and Caster Semenya were also taken as examples of situations athletes may find themselves in due to their appearance, health condition, or hormones, due to undefined sporting rules that change regularly and lack of discretion on the part of the media of all kinds.

Key words: identity, sport, stereotypes, women, gender ideology

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Identitet.....	2
2.1. Rodni identitet.....	4
3. Gabriele Kuby: Svjetska seksualna revolucija; Uništenje slobode u ime slobode.....	5
4. Jadranka Rebeka Anić: Kako razumjeti rod? Povijest rasprave i različita razumijevanja u Crkvi.....	8
5. Stav i stereotip.....	10
5.1. Stav.....	11
5.2. Stereotip.....	12
5.3. Stereotipi na temelju spola.....	15
6. Stereotipi o ženama u sportu.....	16
6.1. Sport.....	16
6.2. Žene u sportu.....	16
7. Ženski rodni identitet i sport.....	22
7.1. Transseksualnost i sport.....	22
7.2. Interseksualnost i sport.....	24
7.2.1. Maria Jose Martinez- Patino.....	25
7.2.2. Caster Semenya.....	26
8. Empirijsko istraživanje.....	29
8.1. Analiza empirijskog istraživanja.....	41
9. Zaključak.....	43
10. Literatura.....	44

1. Uvod

U ovome je radu obrađena tema ženskog rodnog identiteta i stereotipa s kojima se susreću žene koje se bave sportom. Rad je podijeljen na teorijski i istraživački dio. Teorijski dio sadrži više tema koje proučava, počevši s pitanjem identiteta i definiranja istog, zatim se izlaže sukob mišljenja između Gabriele Kuby i Jadranke Rebeke Anić po pitanju rodne ideologije, nakon kojeg se govori o idolima Francisa Bacona i stereotipima u društvu. Drugi dio teorijskog dijela se osvrće na povijest žena u sportu, promjenu društvene slike vezano za žene u sportu te stereotipe koji postoje i koji su se održali do dana današnjeg. Treći dio teorijskog dijela bavi se pitanjem rodne ideologije i kako ju integrirati u sport, proučavajući slučaj transrodne plivačice Lie Thomas, te slučajeve sportašica Marie Jose Martinez-Patino i Caster Semenye, kod kojih se preispituje hormonalna slika. U istraživačkom dijelu rada provedeno je istraživanje o mišljenju ispitanika vezano za žene i transrodne osobe u sportu. Istraživanje je provedeno tijekom lipnja i srpnja, 2023.godine. Većina korištene literature preuzeta je iz stranih izvora elektroničkog oblika.

2. Identitet

'Što sam ja, tko sam ja? Zašto razmišljam kako razmišljam, zašto osjećam kako osjećam? U kojem dijelu mene se nalazi esencija mog bića, što je ona uopće? Koja je svrha mog postojanja? Kako bi trebao proživjeti ovaj život?'

Ova i mnoga druga pitanja većina ljudi postavi si bar jednom u životu. Pitanje identiteta nije produkt novog doba, ono postoji već tisućama godina. *Gnothi Seauton*, u prijevodu *Spoznaj samog sebe*, jedna je od tri maksime koje su bile ucrtane na Apolonov hram u Delfima, koji datira iz 20.st. prije Krista (Robertson, 2020). Mnoštvo filozofa, od najranije povijesti pa do danas, pokušavaju odgovoriti na pitanje identiteta i dati svoju teoriju. Što znači "spoznati samog sebe"? Što čini sebstvo, u čemu ono leži? Nalazi li se "Ja" u fizičkom tijelu osobe, u umu, svijesti ili duši? Leži li "Ja" osobe možda u sjećanjima, uspomenama, znanju koje je stekla, ili iskustvima koje je doživjela? Ako izgubi sve to, je li ta osoba još uvijek ista osoba?

"Problematika identiteta predstavlja jedno od najkontroverznijih problemskih čvorišta suvremene filozofije, znanosti, kulture, umjetnosti i duhovnosti. Moramo, međutim, znati: pitanja o identitetu nisu nikakva osebujnost suvremenosti." (Veljak, 2011)

Autor Alain De Benoist (2014) tvrdi da je identitet nešto što se podrazumijeva samo po sebi, međutim tek kada se pitamo o njemu uviđamo problematiku u definiranju istog. On uspoređuje identitet s riječima iz djela *Ispovijesti*, koje je napisao Sv. Augustin. On se prije podjele odgovora zapitao o vremenu: „Što je to vrijeme? Ako me nitko za to ne pita, znam što to znači, no ako me netko o tome upita, a ja bih mu želio objasniti, tada niti ja više ne znam.“ Isto se može reći i za pitanje identiteta.

Očigledno je da se mijenjamo kroz godine, osoba otprije deset godina daleko je od onoga što je ta ista osoba danas. Promijenila se fizički, mentalno, duhovno i na svim ostalim razinama. Moguće je da se danas ne može ni povezati s osobom koja je bila prije nekoliko godina, možda je se uopće ne može ni sjetiti. Međutim kroz sva ta vremena, bilo to prije deset godina ili dan danas, u toj osobi je postojao jak osjećaj sebstva. Bez obzira što joj je danas neprepoznatljivo i daleko ono što je nekad bila, zna da je u tom trenutku, prije deset godina, osjećala sebstvo na isti način na koji ga danas osjeća, a to je potpuno. Nije ništa više ili manje "ja" danas nego što je to bila prije jedno desetljeće, a gledajući iz ove perspektive, to su dvije različite osobe.

Postoji mit o Tezeju, atenskom kralju i njegovom brodu, koji se može povezati s pitanjem identiteta. Mit govori da je Tezej otišao na Kretu i jednom rukom savladao i ubio zlobnog

Minotaura, zatim se vratio u Atenu na svom brodu. Kako bi odali čast njegovom herojskom činu, tisuću godina su Atenjani vodili brigu i održavali Tezejev brod u luci. Kad god bi se dio broda oštetiio ili pokvario, bio bi zamijenjen potpuno istim dijelom od istog materijala kakav je imao originalni brod. Nakon određenog perioda, svi su dijelovi broda bili zamijenjeni, te na brodu više nije bilo dijelova koji su bili za vrijeme Tezejeva putovanja. (Levin, 2019)

Jesu li brod na kojem se dovezao Tezej i brod koji je stajao u luci tisuću godina poslije, isti brod?

Neki će reći da jesu, jer se promjena dogodila postupno kroz godine, mijenjao se dio po dio, s dijelovima koji su identični onim dijelovima koje zamjenjuju. Drugi se neće složiti jer smatraju da su to dva različita broda, a razlog je taj što Tezej nikada nije kročio nogom na brod koji je obnovljen, te iako je promjena bila postepena i izgled je identičan originalnom, izgubljena je osnovna kvaliteta tog broda.

Povlači se pitanje je li identitet trajan i nepromjenjiv, ili se pak mijenja? De Benoist smatra da je mišljenje da se identitet ne mijenja velika zabluda o identitetu. On govori da identitet nije statična, već dinamična stvarnost >> Kontinuitet podrazumijeva promjenu, upravo kao što moja definicija mene sama podrazumijeva i moj odnos prema „onom drugom“ << (De Benoist, 2014). Bez transformacije nema identiteta, te on naglašava da se ta dva pojma međusobno ne isključuju "Identitet je nešto što nam uvijek omogućuje da se mijenjamo, ali i da uvijek ostanemo mi. Identitet definira način promjene, dok način promjene definiramo sami."

Kada govori o svom osobnom identitetu, čovjek često zauzima stav da identitet objedinjuje sve ono za što smatra da ga definira kao osobu, prema čemu ima neku posebnu povezanost i vlasništvo. Kriza identiteta je nemogućnost čovjeka da odredi koje su to karakteristike koje ga definiraju, udaljenost od osjećaja vlastitosti i nesigurnost u to kakva je on osoba.

Ako mislimo da je identitet promjenjiv, način na koji se osoba definira može se mijenjati iz dana u dan. Uzmimo za primjer dva čovjeka koji dijele zanimanje učitelja i roditelja, te žive u Yorkshireu. Jedan od njih može osjećati kako uloga roditelja i učitelja pripada njegovom identitetu, a život u Yorkshireu ne smatra dijelom svog identiteta, dok se drugi može definirati stanovanjem u Yorkshireu, a ne time što je učitelj i roditelj (Olson, 2019). Naš identitet obuhvaća dijelove koji su naslijeđeni i dijelove koje sami biramo. Postoji više identiteta koje pripisujemo čovjeku, neki od njih su nacionalni identitet, jezični identitet, politički identitet, etnički identitet, seksualni identitet,... Čovjek prisvaja identitete s kojima se najviše povezuje i za koje smatra da ga najviše određuju, dok ostale aspekte identiteta zanemaruje (De Benoist, 2014). Mladi danas priznaju da im je teško definirati se,

prvenstveno zbog društva i velikog broja grupa kojima pripadaju i kojima mogu pripadati, jer te grupe i okruženje u kojemu se nalaze imaju velik utjecaj na njihov vlastiti osjećaj identiteta (Šimenc, 2011). Osjećaj pripadnosti je jedna od temeljnih ljudskih potreba i ako je okruženje u kojemu se čovjek nalazi u skladu s njegovim osjećajem identiteta to izaziva pozitivan učinak na njega i njegov život. Međutim ako je situacija obrnuta, i čovjek se ne povezuje sa svojim okruženjem ili se osjeća neshvaćeno, veća je sklonost posljedicama poput depresije, nesigurnosti i osjećaja izgubljenosti.

2.1 Rodni identitet

Postoji mnoštvo identiteta koji se mogu pripisati ljudima, ali tema ovog diplomskog rada tiče se rodnog identiteta. Kada se govori o rodnom identitetu, uglavnom se on poistovjećivao sa spolom osobe, međutim moderno doba to preispituje i donosi nove tvrdnje. Spol je biološka odrednica i odnosi se samo na tijelo, te premda postoje i međuspolna stanja poznata kao interspolnost, spol obično dijelimo na muški i ženski.

Rodni identitet je vlastiti doživljaj sebe, to je konstrukt vlastitog izražavanja koji nadilazi društveno zadane uloge muškarca i žene. "Rodni identitet je jedan dio ukupnog identiteta čovjeka, jedan od načina njegovog doživljavanja sebe. Rodni identitet uključuje i spol, no ne mora nužno proizlaziti ili biti u suglasju s njim" (Arbanas, 2021). Netko može biti rođen sa ženskim spolom, ali se identitetom poistovjećivati s muškarcima i obrnuto, ili se pak može smatrati rodno neutralnim. Postoji i pojam rodne uloge koja se razlikuje od rodnog identiteta. Rodna uloga je nametnuta od strane društva koje postavlja pravila ponašanja, odijevanja i bivanja karakteristične za muškarce i žene. Simone de Beauvoir piše da je rod konstruiran od strane društva, a ne nešto što dolazi prirodno: "Žena se postaje, a ne rađa. Postajanje žene ili muškarca nije nešto što se postigne jednom za sva vremena i u ranoj fazi života. Rod se mora konstantno potvrđivati i prikazivati u javnosti tako što će se radnje, koje su u skladu s kulturološkim normama tog vremena, a vezane za muževnost i ženstvenost, redovito ponavljati" (Cameron, 2007).

Biti rođen s jednim spolom, a poistovjećivati se s drugim ili nijednim uopće, nije jednostavno za pojedinca koji živi u društvu u kojem vrijede određena pravila za spolove i seksualnost. Premda je danas, više nego ikad, prihvaćen pojam roda kao nešto što ne mora biti istovrsno spolu, mnogi još uvijek vjeruju kako je to privlačenje pažnje ili bolest, te transrodnost vidi kao nešto negativno. Primjer iz članka Gender Expression and Identity objavljuje slučaj u kojem četverogodišnje dijete imenom Michael dolazi u vrtić u majici i hlačama, te odmah po

ulasku odlazi u kutak za presvlačenje i oblači haljinu ili suknju. Jednog dana njegova majka je volontirala u vrtiću i kada se Michael presvukao u suknju, povukla ga je sa strane i rekla mu da skine suknju i obuče odijelo vatrogasca i čizme ili stavi kaubojski šešir, da napravi bilo što "što bi dječaci napravili". Kada su se djeca otišla van igrati Michaelova mama je rekla Ani, njegovoj odgajateljici, da Michael u kući glumi ženske uloge, da drugoj djeci govori da je njegovo ime Michelle, da ne pokazuje interes za igračke i aktivnosti koje su inače povezane s dječacima i da preferira društvo djevojčica. Muž i ona su jako zabrinuti za njegovo ponašanje, te je tražila od odgajateljice da zabrani Michaelu da se igra s bilo kakvim "ženskim igračkama" u vrtiću (Feeney, Freeman i Schaffer, 2019). Kako postupiti u takvoj situaciji? Većina odgojnih ustanova i pedagoga će se složiti da je njihova uloga stvoriti sigurno i ugodno okruženje za djecu da razvijaju svoje identitete neovisno o rodnim stereotipima. U navedenom slučaju dolazi do konflikta između zahtjeva roditelja da se njihovom sinu ne dozvoli sudjelovanje u aktivnostima koje su smatrane ženskim i vjerovanja odgajateljice da je za dijete najbolje da ga se ohrabruje da sam odabire aktivnosti koje su mu najvažnije i koje mu predstavljaju najviše zadovoljstva (Feeney, Freeman i Schaffer, 2019). Potrebno je educirati roditelje i društvo općenito, uključiti stručnjake i učiniti dostupnim dovoljno pouzdanih i provjerenih informacija o procesu razvijanja identiteta, kako bi se formiralo društvo čiji se članovi osjećaju slobodno i sigurno da razvijaju identitet koji će biti odraz onoga s čime se poistovjećuju.

3. Gabriele Kuby: Svjetska seksualna revolucija; Uništenje slobode u ime slobode

Rodna ideologija je velika tema današnjice i broji sve veći broj zagovaratelja. Rodna ideologija govori kako su spol i rod odvojeni pojmovi, spol je biološka kategorija dok je rod društveni konstrukt. Prema toj ideologiji pojedinac sam odlučuje kojeg će roda biti i kako će se identificirati prema tome kako se osjeća u svome tijelu. Osoba za sebe bira hoće li biti muškarac, žena, transgender, homoseksualac itd. Najraširenija je na zapadu, ali kako Europa usvaja puno toga sa zapada, tako je i rodna ideologija sve popularnija u Europskoj uniji. Budući da se radi o temi koja preispituje i tiče se ljudskih prava, za očekivati je da se mnogi neće usuditi javno izreći svoje stavove ako se oni kose s mišljenjem većine, a danas bi to bilo svako mišljenje koje se protivi rodnoj ideologiji. Jedna od rijetkih koja je objavila knjigu na tu temu i napisala kritiku te razloge zašto se protivi rodnoj ideologiji je Gabriele Kuby.

Gabriele je rođena u Njemačkoj, završila je studij sociologije nakon kojeg je radila kao prevoditeljica. Objavila je jedanaest knjiga, a u ovom poglavlju predstaviti će stavove koje iznosi u svojoj najpoznatijoj knjizi, *Svjetska seksualna revolucija: Uništenje slobode u ime slobode*, kako bi se dobio uvid u razmišljanje nekog tko se protivi rodnoj ideologiji i odbija biti "politički korektan". Što znači biti politički korektan i je li to samo paravan pod kojim se postepeno gubi pravo na slobodu govora. Može li se danas svako mišljenje izložiti provjeri javne rasprave i preispitati ili će osoba nakon iznesenih određenih stavova dobiti odgovor kako to nije smjela reći. Postoji li mogućnost da određena ljudska stanja o kojima govori rodna ideologija nisu normalna, već da su to anomalije koje društvo ne bi trebalo propagirati, samim time treba li ograničiti društvenu toleranciju?

Kuby govori kako čovjek, kao slobodno biće, ima mogućnost odlučivanja. S tom slobodom dolazi i određena odgovornost, stoga je čovjeku potrebno mjerilo i orijentir kako bi znao ispravno postupiti. Ona smatra kako rodna ideologija pokušava uništiti orijentir koji postoji stoljećima i služi čovječanstvu. (Kuby, 2012) Fokus s čovječanstva i društva prelazi na pojedinca i njegovu potpunu slobodu da se identificira kako želi i radi što god želi kako bi bio sretan i zadovoljan u svojoj koži. Takva apsolutna sloboda rezultira društvom u kojem se gube tradicionalne vrijednosti, gubi se institucija obitelji, bilo kakvo poimanje "dobra" i "zla" te moralnih ili bilo kakvih normi. Kuby tvrdi da je za opće dobro najbitnije osnaženje obitelji, međutim ono što se događa je potpuno suprotno. Broj poroda se znatno smanjio, što se onda pokušava nadomjestiti useljavanjem kojim se proporcionalno tome uništava kultura određenog društva. (Kuby, 2012) Čovjek se udaljava od Boga i moralnih temelja koje je dalo kršćanstvo, pokušavajući ih iskorijeniti. Zagovara se zadovoljavanje svih požuda i zadovoljavanje svojih nagona što naposljetku uništava osobu i onemogućava joj doživljaj i pružanje prave ljubavi. Osoba koja je vođena svojim nagonima i koja nema kontrolu nad sobom nije slobodna osoba i kao takva ne može biti istinski sretna. Ukidanje moralnih ograničenja možda djeluje kao da donosi veću slobodu, ali zapravo vodi u raspad temeljnih društvenih struktura jer ljudi postaju nesposobni za sklapanje i održavanje intimnih veza. Vremena su takva da se moralno rasulo nameće i propagira na svakom koraku putem političkih i kulturoloških sredstava. Negira se da čovjek može postojati ili kao žena ili kao muškarac, te da je upravo taj polaritet uvjet opstanka ljudskog roda i definira identitet svih ljudskih bića. (Kuby, 2012) Blud i nemoral su u korelaciji s razinom kulture nekog društva, ako seksualnog ograničenja nema to je i razina kulture niža. Što čovjek više potpada pod utjecaj nagona to je udaljeniji od duhovnog, intelektualnog i emotivnog rasta što se odražava na sva područja njegova života, kao i na kulturu društva, tvrdi Kuby.

Kuby smatra da se nalazimo u prikrivenom totalitarnom režimu koji se maskirao u slobodu, toleranciju, pravednost, jednakost, antidiskriminaciju itd. (Kuby, 2012) Isto tako je i rodna ideologija ispunila sve pore našeg društva premda mnogi ne znaju što te riječi znače.

Propaganda se vrši pod krinkom borbe za ljudska prava i svatko tko izjavi nešto što se kosi s teorijom rodne ideologije dolazi u mogućnost da ga se prozove homofobom, da se služi govorom mržnje i da čak bude zakonski kažnjen kao posljedica toga. Kuby navodi citat iz knjige Aldousa Huxleya, objavljenoj 1949. godine.

"Što se politička i gospodarska sloboda više sužavaju, to se seksualna sloboda, kao naknada, sve više povećava. Diktator će dobro učiniti ako tu slobodu bude promicao. U svezi sa slobodom sanjanja po danu, pod utjecajem opojnih sredstava, kino i radio pridonijet će seksualnoj slobodi kako bi se njegovi podanici pomirili s ropstvom koje im je sudbina."
(Kuby, 2012)

Kuby potiče razvijanje temeljnih vrlina koje omogućuju čovječnost. Vrline poput razboritosti, pravednosti, hrabrosti i umjerenosti koje su u današnjem svijetu potpuno izgubile na vrijednosti, a pridonose ljudskom duhu i kulturi. Da bi se odlučili na dobro ljude se mora odgajati i usmjeravati, a izrazito je bitno prepoznati tko ograničava tu slobodu radi postizanja vlastitih interesa. (Kuby, 2012) U današnje doba elite žele izvršiti promjenu slike društva, propagirajući promjene spolnih identiteta putem rodne ideologije, a sve to čine pod izlikom jednakosti muškaraca i žena, tvrdi Kuby. (Kuby, 2012) Žene su se kroz povijest borile za svoja prava zato što nisu mogle pohađati više škole i fakultete, glasovati na izborima, imati posao, biti na nekom vodećem položaju itd., a ako se pogleda današnje stanje ti zahtjevi su uvelike ispunjeni u zapadnom svijetu. Kuby kritizira radikalni feminizam i radikalne feministice, za koje naglašava da je većina homoseksualna, tvrdeći da su se one kroz prizmu "jednakosti" zapravo borile protiv braka i obitelji i protiv žene kao majke, zapravo protiv svega što im je bilo uskraćeno kao homoseksualnim osobama. (Kuby, 2012) Kuby također kritizira čovjekovu samovolju i slobodu odlučivanja koja je otišla toliko daleko da negira prirodne zakone i datosti, nešto što se nije diralo i preispitalo vjekovima i što je rezultiralo velikim kaosom u društvu i kulturama uništavajući moralne temelje i duhovnu, etičku i intelektualnu svijest društva. Začetnica rodne ideologije sa svojim glavnim djelom *Nevolje s rodom- feminizam i subverzija roda*, jest Amerikanka Judith Butler, govori Kuby. (Kuby, 2012) Butler smatra da ne postoji muško i žensko biće već da se identitet osobe stalno mijenja, a ono što ga određuje jest ponašanje. Ona želi uništiti spolni identitet tvrdeći da će

tako ljudi imati potpunu slobodu samopronalaženja i izbora. Rodna teorija govori kako biološki spol ne znači ništa za identitet osobe i da se čovjek mora osloboditi takvog stajališta kako bi se mogao sam odrediti i ostvariti, te da iluzija o spolovima i društvena slika koja je nastala na temelju te iluzije moraju biti ukinute radi samoostvarenja i samopronalaženja. Uzevši u obzir današnja vremena, današnje društvo i mladež, Kuby se pita gdje se nalazi savjest u tom svemu, kao univerzalni pojam. Budući da je došlo vrijeme relativizma postoji li uopće objektivna savjest i moralne vrijednosti ili se na njih gleda kao nešto što ograničava slobodu pojedinca, samim time kakva je onda sudbina tog društva, u kojem smjeru čovječanstvo korača?

U knjizi Kuby navodi citat iz djela *Savjest i istina*, autora Josepha Ratzingera:

"Onaj tko izjednači savjest sa subjektivnim uvjerenjem taj poistovjećuje savjest s prividnom sigurnošću koja je satkana od nekritičnosti prema sebi, od konformizma i inercije. Savjest se tako srozava na mehanizam opravdavanja, a ona je čovjekov prozor za ono što je Božanstveno i ona je čovjekovo istinsko dostojanstvo i veličina.. Savjestan čovjek jest čovjek koji se nikada neće odreći istine radi miroljubivosti, probitka, uspjeha, ugleda i zato da ga prihvati vladajuće mišljenje." (Kuby, 2012)

Kuby kroz cijelu knjigu naglašava važnost institucije obitelji i vjere u Boga, te zagovara povratak tradicionalnim vrijednostima. Ona piše sa stajališta velikog vjernika i kršćanskog pogleda: "U kojoj se fazi povijesti čovječanstva nalazimo nije nam poznato, ali kršćani znaju da će sve dobro završiti." (Kuby, 2012) Međutim i njezina knjiga je naišla na kritiku od strane redovnice franjevke i doktorice katoličke teologije, Jadranke Rebeke Anić.

4. Jadranka Rebeke Anić; *Kako razumjeti rod? Povijest rasprave i različita razumijevanja u Crkvi*

Namjera Jadranke Rebeke Anić je dati drugačiju perspektivu na pojam roda, sa stajališta jednog teologa, te ne biti isključiva po tom pitanju kao autorica Gabriele Kuby. Ona "rodnu revoluciju" ne vidi kao urotu moralnog relativizma i kršćanstva, jer pojam rod nema jednu teoriju već mnoštvo njih koje su često međusobno suprotstavljene pa je tema roda puno kompleksnija nego što to tvrdi Kuby. (Anić, 2011) Anić govori kako Crkva razlikuje pojam roda od seksualne orijentacije stoga rod nije šifra za homoseksualnost. Također osvrće se na literaturu koju je koristila Kuby, tvrdeći da autorice O'Leary i Sommers, na koje se Kuby referira, nisu teologinje već antifeminističke spisateljice koje nisu objektivne već subjektivne

u svojim napisima i čija djela nemaju znanstveni temelj. Koje je značenje pojma rod (gender) i kako se ono definira je prvo od čega se treba krenuti prilikom razjašnjenja ovog pitanja, tvrdi Jadranka Rebeka Anić. Spol se u hrvatskom jeziku definira kao sve razlikovne osobine koje su biološki i nasljedno uvjetovane, a rod su sve razlikovne osobine uvjetovane društvenom okolinom i odgojem. (Anić, 2011) To bi značilo da se ljudi rađaju kao muško i žensko, ali da se kroz život uče kako da to postanu. Oni uče rodne uloge i to onda čini njihov rodni identitet. Anić se u svom djelu poziva na službene dokumente: dokument Europske komisije *100 word for equality. A glossary of terms on equality between women and man* (100 riječi za ravnopravnost. Pojmovnik izraza o ravnopravnosti između žena i muškaraca), i dokument *Geschlechtergerechtigkeit und weltkirchliches Handeln* (Rodna pravednost i djelovanje Crkve po svem svijetu) komisije Justitia et pax Njemačke biskupske konferencije, kako bi se referirala na što generalniju i objektivniju literaturu, bez subjektivnih napisa. (Anić, 2011) U pojmovniku *100 riječi za ravnopravnost*, riječ rod tumači se kao koncept koji se odnosi na društvene razlike između žene i muškaraca, razlike koje su naučene, koje se s vremenom mijenjaju i koje imaju širok raspon varijacija unutar jedne kulture i između kultura, a riječ spol definira se kao biološke značajke koje obilježavaju ljudska bića kao žene i muškarce. (Anić, 2011) Jadranka Rebeka Anić tvrdi da Kuby iskrivljuje pojmove i daje subjektivne definicije istih. Riječ rod ne znači borbu za prava homoseksualaca, transseksualaca i interseksualaca, ti pojmovi spadaju u zasebnu kategoriju vezanu za seksualnu orijentaciju. Na razini Europske unije pojmovima rod, rodna osviještenost i rodna politika potiče se na zajedničku suradnju između muškaraca i žena, te njihovu ravnopravnost. (Anić, 2011)

Prema dokumentu Njemačke biskupijske konferencije *Rodna pravednost i djelovanje Crkve po svem svijetu* rod i spol se također razlikuju. Rod je društveni konstrukt koji se razlikuje od biološkog spola i na njega utječu kultura, tradicija, odgoj itd. (Anić, 2011) Što se tiče Katoličke crkve, rodna osviještenost je osjetljiva tema budući da Crkva kroz cijelu svoju povijest potiče tradicionalne spolne uloge, međutim Justitia et pax prihvaća rodno osviještene politike jer je u cilju Crkve širenje ljubavi i otklanjanje nepravdi. Referiraju se i na biblijske tekstove u kojima se govori vjernicima da kada je riječ o vrijednosti ljudi pred Bogom ne gledaju na razlike staleža (Gal 3,28). (Anić, 2011) Što se tiče ostalih crkvenih dokumenata u kojima se nalazi pojam roda, autorica navodi dokumente *Pismo biskupima Katoličke crkve o suradnji muškarca i žene u Crkvi i svijetu* iz 2004. godine, taj dokument je najvažniji jer ga je odobrio papa Ivan Pavao II., a objavila Kongregacija za nauk vjere, taj dokument spominje samo jedan izvor što se tiče roda, a to je dokument *Brak, obitelj i "de facto" bračne zajednice*

iz 2000. godine. Dokument *Brak, obitelj i "de facto" bračne zajednice* također ima samo jedan izvor vezan za rodnu ideologiju, a to je dokument *Obitelj i ljudska prava* (1999. god). U svim tim dokumentima na pitanje rodne ideologije gleda se negativno. Smatra se da je tendencija tog pokreta sukobiti muškarce i žene što se onda odražava na stvaranje obitelji i na koncept obitelji, promičući homoseksualnost i ostale neheteroseksualne orijentacije. Jadranka Rebeka Anić ističe problematiku izvora svih ovih dokumenata. Dokument *Obitelj i ljudska prava* nema nijedan izvor na temelju kojeg iznosi svoje zaključke o pojmu roda. Autorica se pita tko stoji iza negativnog tumačenja koncepta roda u crkvenim dokumentima i odakle isključivo negativna stajališta o rodu. Kako to da dokument *Justitia et pax* Njemačke biskupske konferencije, objavljen iste godine kao i *Pismo biskupima* Katoličke crkve o suradnji muškarca i žene u Crkvi i svijetu ima drugačiji pogled na pojam roda, teološki utemeljen i opravdan. (Anić, 2011) Zbog dvosmislenih pojmova koji stvaraju zabune i ostaju nedefinirani, Papinsko vijeće je 2003. godine objavilo *Lexicon. Termini ambigui e discussi su famiglia, vita e questione etiche* (Leksikon. Dvosmisleni i prijeproni pojmovi o obitelji, životu i etičkim pitanjima). (Anić, 2011) U Leksikonu se nalazi 9 članaka vezano za pojam roda, u kojima Jadranka Rebeka Anić opet naglašava problematiku vezano za izvore literature tih članaka, pitajući se zašto ne uzimaju djela katoličkih teologa/teologinja već posežu za antifeminističkom literaturom, u ovom slučaju se radi o autoricama Christine Hoff Sommers i Dale O'Leary. U analizi tih članaka, Anić se složila s kritikom Marianne Heimbach-Steins, koja kaže da autori članaka sami konstruiraju sliku neprijatelja, u ovom slučaju feminizma i feministkinja. Njihovi napisi i izvori se temelje na djelima istomislećih autora, a analitičko značenje pojma roda je u potpunosti zanemareno. Heimbach-Steins tvrdi da svojim djelima manipuliraju ljude, radeći upravo ono što zamjeraju rodnoj ideologiji. (Anić, 2011)

5. Stav i stereotip

U prirodi čovjeka je da sve što ga okružuje i sve što proživljava stavlja u određene kategorije na temelju kojih formira svoje mišljenje o nekoj stvari, osobi, iskustvu, ideji ili situaciji. Ta mišljenja određuju njegov stav, koji jednom kada se formira, utječe na njegovo ponašanje. Na taj način si čovjek povećava osjećaj kontrole i predvidivosti nad onim što proživljava. Kako

bi bolje razumjeli što je to stereotip, najbolje je početi s pojmom stav i procesom njegovog određenja.

5.1. Stav

Stav je odnos prema nečemu, koji proizlazi iz vrednovanja tog "nečega", a to vrednovanje može biti više ili manje pozitivno ili negativno. Kakav će se stav formirati ovisi o puno toga, uključujući karakter osobe, njezina iskustva i vrijednosti kojima se vodi u životu. Stavovi su spoj vjerovanja i osjećaja koje ljudi imaju o specifičnim idejama, situacijama ili ljudima. Stav se sastoji od tri dijela; kognitivnog (spoznajnog dijela) i emocionalnog dijela, koji zajedno utječu na bihevioralni dio. Kognitivni dio je znanje koje osoba ima o nečemu, dok je emocionalni dio određena emocija koju nešto u njoj izaziva, nad kojom osoba ima malo ili nimalo kontrole. Njihov spoj će utjecati na vidljivo ponašanje osobe, bihevioralni dio (Jonjić, 2017). Kako bi se lakše shvatila povezanost ta tri dijela uzet ću za primjer pozitivan stav prema nekoj glazbenoj skupini.

Emocionalna razina stava jest sreća, ljubav ili ljepota koju osoba osjeća dok sluša taj bend, ili ushićenje u trenutku kada ga slučajno čuje na radiju. Isto tako to bi bili i osjećaji ljutnje ili razočarenja kada bi se otkazao njihov koncert na koji je planirala ići.

Kognitivni dio su razlozi i vjerovanja zašto se favorizira ta glazbena skupina, znanje i mišljenje o članovima i vrijednostima koje predstavljaju.

Bihevioralni aspekt bio bi slušanje njihovih pjesama, preslušavanje albuma, odlazak na koncert, razgovor o njima, odbojnost prema onima koji ne vole tu glazbenu skupinu itd.

Na temelju stavova nastaju određene podjele ljudi od strane pojedinca. Moguće su diskriminacije, predrasude ili stereotipi prema nekoj skupini. Diskriminacija proizlazi iz negativnog stava o članovima određene grupe i očitava se uglavnom kroz ponašanje.

Predrasude povezujemo uz emocije prema određenoj grupi ljudi (Jonjić, 2017). Kada su pozitivne, to znači da se prema nekome ima pozitivna emotivna reakcija samo zato što je pripadnik određene skupine. To bi, iz već navedenog primjera, bila osoba koja je obožavatelj iste glazbene skupine kao mi. Iako mogu biti pozitivne, predrasude se uglavnom smatraju negativnom i nepoželjnom pojavom.

5.2. Stereotip

Kada se govori o uzrocima stereotipa i predrasuda, bilo bi nepravедno na početku ne spomenuti Francisa Bacona, engleskog filozofa i jednog od utemeljitelja novovjekovne znanosti i filozofije. U djelu *Novi Organon* izlaže osnovne principe svoje filozofije, kritizirajući Aristotela i dotadašnju znanost. Da bi se neka stvar kontrolirala i iskoristila u vlastitu korist ta se stvar mora dobro poznavati, kao što glasi njegova čuvena izreka "znanje je moć". Zato Bacon tvrdi da se mi, kao čovječanstvo, moramo pokoriti prirodi, kako bi kasnije ona nama služila. Čovjek, kao tumač prirode, razumije prirodu onoliko koliko mu njegov duh i um dopuštaju, više od toga on ne zna i ne može znati (Bacon, 1986). Budući da je u čovjekovoj prirodi da sve što ga okružuje podređuje sebi i stvari tumači kroz osjetila i vlastiti odnos sa svijetom, takav um, bez potrebnih alata i filtera, um koji je prepušten samome sebi, stvarat će mnoge zablude i neistine.

Bacon izdvaja četiri vrste uzroka zabluda i neistine kod čovjeka. Naziva ih idolima i dijeli ih na idole plemena, idole pećine, idole trga i idole teatra.

Idoli plemena imaju svoj temelj u ljudskoj prirodi općenito. Oni su pogrešna pretpostavka da je čovjek mjera svih stvari i da sve što se događa se promatra u odnosu na čovjeka. U ljudskoj naravi je da na temelju svoje percepcije donosi zaključke o svemu. Ljudsko razumijevanje Bacon uspoređuje sa zrcalom koje iskrivljuje stvari i sliku prirode ovisno o zrakama koje prima, umjesto da promatra pravu i cijelu prirodu stvari, ispred i iza zrcala, neovisno o zrakama.

Idoli pećine odnose se na čovjeka kao pojedinca i na njegove individualne karakteristike koje zamagljuje pravu sliku stvari i navode ga na krive zaključke. Svaki čovjek ima svoju osobnu "pećinu", odnosno svoj um, koji ga sprječava da vidi pravu istinu. Brojni su faktori koji na to utječu; karakter osobe, kako je odgajana, njezine strasti, ideologije, iskustva koja je proživjela, edukacije, razgovori, knjige koje je pročitala, autoriteti kojima se divila, itd. Sve to oblikuje osobu i utječe na njezin doživljaj svijeta koji ona uzima kao istinit, ali ne mora biti. Idoli pećine najčešće dolaze iz intelektualnog favoriziranja, potrebe za usporedbom i razlikovanjem, naklonošću za pojedinim povijesnim razdobljima i veličine (ili manjine) objekta o kojemu se raspravlja. Bacon naglašava da svatko tko proučava prirodu stvari treba imati ove stvari na umu kako bi održao svoj um čist i izbalansiran. Ako vam um naginje prema nečemu s većom satisfakcijom, tretirajte to sa sumnjom, tvrdi Bacon. (Bacon, 1986)

Idoli trga se odnose na pogreške koje nastaju iz riječi i krive komunikacije. Ljudi se koriste riječima kako bi razmijenili mišljenja i ideje, a Bacon tvrdi da je čudo koliko je intelekta skriveno ili krivo interpretirano zbog pogrešne i loše uporabe riječi, netočnog definiranja određenih stvari i nedostatka riječi za određene pojave, što vodi do brojnih nesporazuma i besmislenih rasprava. Bacon ove idole uzima kao najopasnije.

Posljednji su **idoli teatra**, koji nastaju zbog raznovrsnih filozofskih dogmi i ideologija. Ovi idoli se odnose na polja teologije, filozofije i znanosti. Kada neka teorija bude prihvaćena od većeg broja ljudi, ona se više ne preispituje te kada ljudski um prihvati neko mišljenje, bilo da je svojom voljom ili nešto što je generalno prihvaćeno, uzima sve ostalo da bi potvrdio to mišljenje, čak i ako postoje snažni argumenti protiv, um ih ili zanemari ili odbaci kao netočne. Za čovjeka je vjerojatnije da će vjerovati u ono što želi da je istina, bez dodatnog istraživanja i traženja protuteze, a sve to djeluje kao predstava u kojoj glavni glumci zavaravaju publiku, koja im bezuvjetno vjeruje. (Bacon, 1986)

U današnje vrijeme uvriježeno mišljenje ili vjerovanje o određenoj osobi, situaciji ili grupi ljudi naziva se stereotip. Istovjetne osobine se pripisuju svim članovima te grupe te se ona generalizira, ne uzimajući u obzir pojedince i njihove međusobne razlike kao individue. Čovjek, iako nesvjesno, konstantno stvara mentalne modele i stereotipe o onome što proživljava i o svijetu u kojem se nalazi. Oni mogu imati pozitivan i negativan utjecaj. Ako osoba naruči određeno jelo u restoranu i ne bude zadovoljna, postoji mogućnost da više nikada neće naručiti to jelo ili će možda imati stereotip o tom restoranu i više se neće vratiti u njega. Isto tako ako ne uspijemo u nečemu nekoliko puta, velika je vjerojatnost da ćemo zaključiti da to nije za nas te odustati od toga. S druge strane, stereotipi nam mogu uštedjeti vrijeme donošenja odluka i olakšati stvaranje navika koje, ako su dobre, imaju pozitivan utjecaj na naš život.

Stereotipe se najviše povezuje uz kulturalna vjerovanja i uz određene skupine ljudi koji imaju neku zajedničku karakteristiku. Oni predstavljaju generaliziranu percepciju o određenoj skupini ljudi. U stvaranju identiteta, najvažniji su kulturni stereotipi jer omogućavaju komunikaciju i znanje o drugome: "Stereotipi su sveprisutni i utječu na svakog čovjeka i njegov doživljaj svijeta, nemoguće ih je izbjeći" (Durić, 2008). Stereotipi se lako aktiviraju, što bi značilo da je malo potrebno da se u njih povjeruje, ali kad se jednom aktiviraju postaju otporni na promjene bez obzira na nove informacije koje negiraju stereotip, pa se takvi stavovi jako teško mijenjaju. Stereotipi utječu na sve društvene aspekte. Postoji mnoštvo dokaza da su porotnici u sudnici često pod utjecajem određenih karakteristika optuženika,

kao što su izgled, rasa i ekonomski status koji zatim utječu na konačnu presudu porote. Ako optuženik socijalnim statusom ili nekom drugom karakteristikom pripada u stereotip koji se inače povezuje sa zločinom, puno je veća vjerojatnost da će biti proglašen krivim (McKimmie, 2017).

Stereotipi se s vremenom mogu mijenjati ili nadopunjavati. Crnci su se u vrijeme robova smatrali životinjama s malim intelektualnim kapacitetom za koje je težak, naporan rad bio prikladan i koristan. Nakon doba ropstva, zadržali su se stereotipi o crnačkoj inferiornosti, ali su se pojavili novi stereotipi o njihovoj atletskoj sposobnosti i glazbenoj talentiranosti koji su globalno priznati. Azijski Amerikanci također doživljavaju pozitivnu promjenu u vidu stereotipa. U 19. stoljeću azijske imigrante se smatralo nečistima, bezobraznima i lijenima, ali kako je rastao njihov akademski i socioekonomski status stereotipi su počeli reflektirati više pozitivnih strana kao što su inteligencija, marljivost i kreativnost, te se danas smatraju jednim od najsposobnijih naroda.

Različite karakteristike naroda zabavljaju ljude pa su stereotipi često glavni predmet viceva: "Etnički stereotipi donose predodžbe o drugim državama ili narodima, pa i o onima koje ne poznajemo uopće ili ih ne poznajemo dobro, primjerice Indijancima, Japancima... Svatko može postati „žrtvom” stereotipizacije" (Miloš, 2014). Neki od stereotipa vezanih za Hrvatsku jest da su žene lijepe, Dalmatinci lijeni, Zagorci štuku vino i puno piju, Slavonci se bave poljoprivredom, piju puno rakije, jedu samo suhomesnate proizvode itd. Balkanski poluotok i Balkanci ne uživaju baš pozitivne stereotipe. Balkan mladi povezuju sa zaostalošću, divljaštvom, primitivizmom i barbarstvom, pokazala su istraživanja. (Šakaja, 2001)

Stereotipizaciju ostalih naroda najbolje će prikazati upravo kratka duhovita priča;

„Nakon brodoloma na pustim se otocima našla družba:

dvojica Talijana i Talijanka, dvojica Francuza i Francuskinja, dvojica Nijemaca i Njemica, dvojica Grka i Grkinja, dvojica Engleza i Engleskinja, dvojica Japanaca i Japanka, dvojica Amerikanaca i Amerikanka, dvojica Iraca i Irkinja. Nakon mjesec dana život je tekao ovako: Jedan Talijan ubio je drugoga zbog Talijanke. Dvojica Francuza i Francuskinja bezbrižno žive utroje. Dvojica Nijemaca dogovorila su fiksni raspored posjeta Njemici. Grci su se zaljubili, Grkinja kuha i sprema. Dvojica Engleza čeka da ih netko predstavi Engleskinji. Japanci su napisali pismo u boci, bacili bocu u more za Tokio i čekaju daljnje upute. Dvojica Amerikanaca razmišljaju o samoubojstvu zato što se Amerikanka stalno žali na svoj izgled, tvrdi da zbog palma i pijeska izgleda debelo, razmišlja o biti feminizma, govori da može sve

što oni mogu, žali se zbog nepravednoga rasporeda obavljanja kućanskih poslova, spominje bivšega dečka koji je cijenio njezino mišljenje, zadovoljna je jer su porezi niži te ne pada kiša. Irci su svoj otok podijelili na Sjever i Jug, počeli proizvoditi viski od kokosovih oraha te su neopisivo sretni jer Englezima nikako ne ide” (Miloš, 2014).

5.3. Stereotipi na temelju spola

Pored kulturnih stereotipa, najčešći su oni koji su vezani za muškarce i žene. Stereotipi na temelju spola nastaju iz društvenih uloga koje su dodijeljene rođenjem, a društvene uloge su utemeljene na različitim karakteristikama između muškarca i žene: "Pojam roda društveno je šire konstruirana definicija spola i podrazumijeva „društvene, kulturološke i povijesne razlike između žena i muškaraca te obuhvaća različite društvene uloge, identitete i očekivanja za žene i muškarce u društvu" (Lubina, 2014). Takvi stereotipi znaju uzrokovati poteškoće pojedincu tako da ga ograničavaju u njegovim sposobnostima i planovima. Mišljenje da su žene nježniji i emotivniji spol, s razvijenijom emotivnom inteligencijom ali manjkom analitičke sposobnosti jedan je od uvriježenih stereotipa utemeljenih na spolu. Za muškarce se smatra da su agresivniji, poduzetniji i bolji u racionaliziranju. Po pitanju profesije, većina očekuje da su učitelji i medicinski tehničari žene, dok su inženjeri, vojnici i piloti profesije za muškarce. Žena treba voditi brigu o kućanstvu i djeci, a muškarac treba skrbiti o financijama, prihodima i kućnim popravcima. Od žene se očekuje da bude ženstvena i elegantna, da se uljepšava šminkom i oblači haljine, dok muškarac treba biti jak, nositi hlače i biti kratko ošišan. Menadžment i načini vođenja organizacija također su se podijelili na muški i ženski način vođenja. Za muško vođenje karakteristična je analitičnost, kompetitivnost, fokusiranje na ciljeve, neformalna druženja samo kada su neophodna, poticaji u obliku novca i bonusa. Žene kao menadžeri su više orijentirane prema timskom radu, dobroj atmosferi i unutarnjem zadovoljstvu zaposlenika. One uživaju u neformalnim druženjima i poticaji su im uglavnom priznanja i nagrade: "Iz ovoga je vidljivo da tradicionalni rodni stereotipi, poput toga da su žene osjećajne i ljubazne dok su muškarci više koncentrirani na zadatak i racionalni, mogu imati implikacije za uspjeh u karijeri pojedinca" (Car i Markotić, 2020). Nijedan ekstremitet nije dobar, i ako bi društvo u potpunosti funkcioniralo onako kako se prema stereotipima očekuje, svatko tko poželi nešto drugačije od očekivanoga našao bi se u slijepoj ulici, ograničen u svojim željama i mogućnostima. "Ako je stereotip zasnovan na iskustvu i barem donekle točan, može biti funkcionalan način nošenja sa složenim događajima. Međutim, ako

nas stereotip čini slijepima za individualne razlike unutar grupe ljudi, on je nepravedan i potencijalno vodi zlostavljanju" (Globan, Plenković i Varga, 2018).

6. Stereotipi o ženama u sportu

6.1. Sport

Može se reći da otkad postoji čovjek, postoji i sport. On se razvio iz svakodnevnih aktivnosti čovjeka, stoga se vjeruje da su hrvanje, boks i trčanje bili prvi poznati sportovi. Definicije sporta su se s vremenom mijenjale, ali većina njih u sebi objedinjuje igru, napor kroz fizičku aktivnost i natjecateljski aspekt. Riječ sport dolazi od stare francuske riječi *desporter*, koja je značila zabavu, igru, rekreaciju, nešto što se radilo u slobodno vrijeme. Sport je izuzetno sredstvo za izgradnju karaktera i očuvanje tjelesnog zdravlja. O benefitima sporta puno se piše i govori te su danas dobro poznati svima. Osim u očuvanju fizičkog zdravlja i estetike, sport ima veliki utjecaj na mentalno stanje i izgradnju karaktera. Pomaže u stjecanju discipline i radnih navika, uči kako se nositi s porazom, kako igrati u timu ili kao pojedinac i kako razviti strateško razmišljanje. Osim na pojedinca, sport ima utjecaj i na društvo:

"Osim što može dovesti do pozitivnih učinaka na osobnoj razini, sport ima i snažan potencijal za ostvarenje pozitivnih učinaka na razini društva jer je utemeljen na specifičnom sustavu vrijednosti koji promiče međukulturalni dijalog, ravnopravnost, međusobno poštovanje i individualni napredak, neovisno o stupnju sposobnosti, spolu, boji kože, jeziku, religijskom opredjeljenju, političkom uvjerenju, nacionalnom podrijetlu, seksualnoj orijentaciji, obrazovanju ili društvenom položaju (Europska komisija, 2007 navedeno u Greblo Jurakić, Ljubičić i Bojić-Ćaćić, 2021)

6.2. Žene u sportu

"Ženski šport je izraz prava na ravnopravnost i slobodu svih žena da preuzmu kontrolu nad svojim tijelima i javno sudjeluju u športovima, bez obzira na nacionalnost, dob, invaliditet, spolnu orijentaciju ili vjeru". (Deklaracija Europskog parlamenta nakon Izvješća o ženama i športu 2003, navedeno u Talleu, 2011).

Na sport se oduvijek gledalo kao na aktivnost za muškarce. To je bilo idealno mjesto da muškarci odmjere snage i dokažu svoju muževnost. Vodili su se ratovi i igrao se sport, a u mnogočemu je to dvoje povezano. Stoga nije čudno da za žene u sportu nije bilo mjesta (Planinić i Ljubičić, 2020). Budući da se na sport oduvijek gledalo kao na nešto samo za muškarce, pitanje je jesu li ga muškarci kroz povijest oblikovali tako da odgovara njihovim sposobnostima. Postoje tri argumenta koja su sprječavala žene da sudjeluju u sportu. Prvi je medicinski argument koji govori kako su žene fiziološki nesposobne za sportsku aktivnost te bi im ista mogla štetiti. Drugi, estetski argument tvrdi da su žene koje se bave sportom tjelesno neprivlačne. Treći je socijalni argument, prema kojemu su kvalitete i ponašanja vezana uz sport u suprotnosti s "pravom" ženstvenošću (Planinić i Ljubičić, 2020). Jesu li povijest i položaj žena u sportu razlog što se manji postotak žena odlučuje na sport nego što to čine muškarci, ili su žene jednostavno manje zainteresirane za sport i sportsku aktivnost, ne može se znati, ali činjenica je da sport kao slobodnu aktivnost puno rjeđe biraju žene nego muškarci. Istraživanja su pokazala da se razlozi za bavljenje sportom razlikuju kod muškaraca i kod žena. Ženama je glavni motiv očuvanje zdravlja, očuvanje forme i držanje težine pod kontrolom. Muškarcima su glavni razlozi za sportskom aktivnošću fizički izgled, adrenalin i kompetitivnost, odnosno natjecanje s drugima (Talleu, 2011). Postotak ljudi koji su sportski aktivni ne ovisi samo o spolu, već i o državi iz koje dolaze. Danska stoji na vrhu po udjelu stanovništva koji se bave sportom, a to je 80% njih, uključujući žene. Druga krajnost je Češka, gdje je udio stanovništva koji se uopće ne bave sportom izrazito visok, 78% žena i 61% muškaraca (Talleu, 2011). Danas, u doba globalizacije i izrazito brzog širenja trendova, trend treniranja i odlaska u teretane postao je jedan od najvećih. Broj fitness trenera, teretana i članova, uključujući i žene, je iz dana u dan sve veći. Iako većina to u početku čini radi izgleda i zato jer "to sad svi rade", neosporivo je da će svi od sportske aktivnosti, bez obzira na izgled, imati benefite kako za mentalno tako i za fizičko zdravlje, te će i oni koji se prije nisu bavili sportom vidjeti njegov pozitivan utjecaj na duh i tijelo.

Žene se prvi put na Olimpijskim igrama pojavljuju 1900. godine u Parizu. Dopušteno im je bilo natjecanje samo u tenisu i golfu. Tek kasnije, krajem 19. stoljeća, žene postaju sve više uključene u sportska natjecanja (Bartoluci i Baršić, 2020). Pierre de Coubertin, osnivač suvremenih Olimpijskih igara, smatrao je da žene ne trebaju biti sportaši. Njihovo sudjelovanje na igrama vidio je kao nedolično, nepraktično, nezanimljivo i ružno: "Ženska uloga na sportskim igrama jest okruniti pobjednika vijencima", izjavio je (Maskalan, 2019). To nije bilo kontroverzno mišljenje, s obzirom da je većina tako mislila, a neki tako misle i

danas. Žene nikad nisu bile ravnopravnije muškarcima, te nikad nisu bile prisutne u sportu kao što su u današnje doba, međutim još uvijek su prisutni određeni stereotipi o ženama u sportu, koji onemogućavaju napredak i bolje rezultate.

Zbog različite biološke fizionomije muškarca i žene, oduvijek se žensko tijelo smatralo slabije i nemoćnije. Taj zaključak je očigledan, nije upitno da muška struktura kostiju i ligamenata, te odnos mišićne i tjelesne snage idu u korist muškog spola što se tiče brzine i snage, ali znači li to da su žene nekompetentne za sport i da se ne bi trebale baviti istim? Upravo je to izjavio Pierre De Coubertin, da žensko tijelo ima slabiju fizičku sposobnost u usporedbi sa muškim tijelom, i da je zbog toga neprikladno za sport (Maskalan, 2019). Smatrao je kako žene ne trebaju sudjelovati u težim fizičkim naporima i nositi teret, već da je primarna uloga ženskog tijela rađanje djeteta, što bi bio oksimoron s obzirom na proces trudnoće i poroda. S njime bi se složili i ginekolozi tog doba, koji su tvrdili kako je trčanje štetno za ženu, da redovito trčanje može spustiti maternicu i tako uzrokovati neplodnost (Maskalan, 2019). Iz tog razloga za žene su u počecima bili predviđeni "nježniji" sportovi, što je uzrokovalo podjelu sportova na "muške" i "ženske", za koju možemo reći da je aktualna i danas. Nogomet i boks su sportovi koje povezujemo sa snagom i moći, stoga ih društvo smatra "muškim sportovima", dok su sportovi koji zahtijevaju više fleksibilnosti i spretnosti poput gimnastike ili plivanja, predviđeni za žene (Planinić i Ljubičić, 2020). Muški sportovi zahtijevaju opasnost, timski rad, brzinu i snagu, dok ženski sportovi uključuju estetiku i napredne vještine (Jones i Greer, 2011). Pojava feminizma potaknula je promjene i u sportu. Žene se uključuju u sportove koji su prethodno smatrani izrazito muškima, poput košarke i nogometa. "Prve sportašice koje postaju javno vidljive, prepoznatljive i popularne, nastoje feminizirati vlastiti imidž kako ne bi ugrozile tradicionalne muške uloge u svijetu sporta, ali i da ne bi bile prikazivane kao muškobanjaste, neženstvene ili lezbijke" (Bartoluci i Baršić, 2020). Stereotip o sportašicama i njihovom viđenju kao "muškobanjaste" jedan je od glavnih stereotipa o ženama u sportu. Budući da se sportašice znoje i igraju agresivno, nose sportsku odjeću, razvijaju mišiće i čvršću građu, ne uklapaju se u društvenu sliku žene te su često prozване i lezbijkama. Postoji mnoštvo slučajeva u kojima su žene, zbog svojeg izgleda, bile prisiljene napraviti test spola kako bi se mogle nastaviti natjecati. Kathy Jager je, 1999. godine, oborila rekord u sprintu na 100 metara. Iako je rodila dvoje djece, morala se podvrgnuti testu spola zbog svoje građe i temperamenta.

“Duboko u sebi ja sam osjetljiva osoba. Nema mi ništa draže od toga da se lijepo obučem i odem u izlazak. Puno je važnije ono što radim od toga što nisam mršavije konstrukcije.

Možda jesam drugačije građe nego prosječne žene, ali to je zbog teškog fizičkog posla koji obavljam. Ne bi trebalo biti pitanje kontroverze to što nemam male bokove i uska ramena. Kršćanka sam i opraštam im sve što sam proživjela zbog njih." Izjavila je Kathy, 2000.godine (Mackay, 2000).

Javno komentiranje izgleda i seksualnosti od strane medija i publike je nešto s čime se sportašice susreću na dnevnoj bazi. To je jedan od razloga zašto mnoge djevojke odustaju od profesionalnog bavljenja sportom, ili zašto generalno izbjegavaju sport. Kod mnogih će, bez obzira na ljubav prema određenom sportu ili talenta u istom, prevladati strah od "ispadanja" iz društvenog standarda ženstvenosti. Kako bi izbjegle etikete poput muževnosti i homoseksualnosti, sportašice moraju paziti kako izgledaju, što nose, kako govore i s kime provode vrijeme. Ohrabruje ih se da "kamufliraju" ženstvenost (Fink, 2013). Ako biraju sportove koji se ne uklapaju u društvenu sliku ženstvenosti, sportašice se često proziva "muškobanjastima" i preispituje se njihova seksualnost. Zbog toga se mlade djevojke nađu u konfliktu "između potrebe za zadovoljenjem socijalnih normi vezanih uz rodno prikladna ponašanja i želje za sudjelovanjem u sportskim aktivnostima" (Greblo Jurakić, Ljubičić i Bojić-Ćaćić, 2021).

Prirodno je da tijelo, muško ili žensko, koje naporno i redovito trenira razvije određenu strukturu. Postoje određene biološke predispozicije, ali kako će se tijelo oblikovati ovisi više o sportu kojim se osoba bavi, nego o njezinom spolu. Marion Young u svom eseju "Throwing like a girl" tvrdi da držanje i pokreti ženskog tijela nisu biološko svojstvo već posljedica povijesnih, kulturoloških, socijalnih i ekonomskih okolnosti: "Young tvrdi da djevojčicama i ženama nije dopušteno da koriste pun potencijal svog tijela, niti ih se u tome ohrabruje kao što se ohrabruje muškarce da razviju razne tjelesne vještine" (Maskalan, 2019). Zamislimo li da su žene od početka pojave sporta bile ohrabrivane i motivirane za sudjelovanje u istom, da ih se poticalo da daju svoj maksimum i ostvare puni potencijal, danas bi vjerojatno imali šaroliku lepezu različito građenih ženskih tijela koja bi bila prihvaćena i viđena kao ženska. Ne bi bilo potrebe za preispitivanjem i kategoriziranjem svake žene koja je malo mišićavija ili temperamentnija, osim ako nije riječ o ekstremu, jer bi ljudi bili svjesni da je to utjecaj sporta na tijelo i duh, a ne spola. Međutim društvo je konstruiralo ideal žene i ženstvenog ponašanja koji je jedini prihvatljiv. Taj ideal se kroz povijest mijenjao, ali bi se uvijek ono što se kosi s tim idealom smatralo neprivlačnim i nepoželjnim, a u sportu i sumnjivim. Isto tako društvo je konstruiralo i muški ideal, postoje očekivanja od muškaraca s kojima se oni moraju nositi i okvir koji moraju ispuniti. Očekivanja nisu nužno loša, dapače nekad su i poželjna, ali

ona ne bi trebala sprječavati pojedince u ostvarenju sebe i svog potencijala na način na koji sami odaberu, birajući profesiju i identitete s kojima se istinski poistovjećuju, bez pritiska i osude okoline. Kada bi društvo od čovjeka očekivalo da ima usađene moralne vrijednosti i principe, da se očekuje da je odan, educiran, častan i pošten, da pomogne kad može i da radi na samoostvarenju, to bi bila očekivanja koja su pozitivna kako za pojedinca tako i za zajednicu. Očekivanja i okviri koji su neovisni o spolu, nema uloge koja je dodijeljena rođenjem već sloboda da ju sami pronađemo.

Da se vratim na Pierrea de Coubertina i njegov drugi razlog zašto žene ne bi trebale sudjelovati u sportu, a to je da su ženska tijela, obučena u oskudniju sportsku odjeću, previše izazovna i tako onemogućavaju publici da prate sport, provocirajući u njima tjelesni užitak (Maskalan, 2019). Jedan dio sportašica se susreće s optužbama i uvredama kroz tvrdnje da su muževne i homoseksualne, dok se drugi dio sportašica i njihova tijela objektiviziraju i seksualiziraju. Žene ne trebaju zadiviti publiku samo svojim sportskim sposobnostima već i fizičkim izgledom (Maskalan, 2019). Mediji i medijsko prikazivanje sportašica dodatno jačaju rodne stereotipe. Iako rijetko dobiju medijsku pažnju, o čemu će biti riječ u nastavku, kada ju dobiju, fokus je na njihovoj ženstvenosti i fizičkom izgledu. O svemu se piše, a najmanje o sportskoj sposobnosti i postignućima.

"Dajte ženama da igraju u ženstvenijoj odjeći, kao što je to u odbojci. Mogle bi, naprimjer, imati uže hlačice." izjavio je Sepp Blatter, predsjednik FIFE, 2004.godine. (Fink, 2013)

Seksualizacija ženskih tijela u sportu se čini kao sasvim normalna pojava na koju se ne obraća previše pažnje. Biraju se i sportske voditeljice koje će stimulirati vizualna osjetila, a ne zadiviti znanjem i profesionalnošću. Smatra se da je najbolja promocija i marketing za ženske sportašice privlačenje pozornosti tako da se stavi fokus na njihovu atraktivnost i ženstvenost, ili na uloge koje imaju van sporta, kao žene, majke, djevojke itd., jer njihova sportska postignuća nisu marketinški vrijedna i isplativa (Fink, 2013). Posljedica toga je da djevojke znaju odustati od sporta jer im se ne sviđa kako izgledaju u dresu ili sportskoj odjeći, ili zato što se znoje i tako utječu na izgled, smatrajući to bitnijim od sportskih rezultata kao što se može i zaključiti iz medija.

Osim stereotipa vezanih za izgled, na žene se, kao što je ranije spomenuto, često gleda kao na neprikladne i nedovoljno sposobne za sportske aktivnosti (Jones i Greer, 2011). "Bacaš kao

curica ili udaraš kao curica” su izrazi često korišteni kao izraz vrijeđanja tuđe izvedbe, podrazumijevajući da je ženska izvedba u pravilu loša. "Takvi izrazi proizlaze iz već uvrijeđenih rodnih stereotipa da su žene nježniji i osjetljiviji spol u odnosu na muškarce, te da zbog svoje prirode ne posjeduju osobine agresivnosti i kompetitivnosti, koje su preduvjeti za ostvarenje značajnih sportskih rezultata" (Greblo Jurakić, Ljubičić i Bojić-Ćaćić, 2021). Svjesno ili nesvjesno, vladajući stereotipi o ženama u sportu negativno utječu na njihovu motivaciju i sportsku izvedbu. Od žena se očekuje i podrazumijeva lošiji rezultat što utječe na percepciju vlastitih sposobnosti, koje zatim utječu na rezultat; "aktivacija negativnih stereotipa može narušiti kvalitetu sportske izvedbe i kod sportašica koje su uspješne te se osjećaju kompetentnima u sportu kojim se bave, čime se pokreće začarani krug koji pridonosi održavanju i učvršćivanju postojećih stereotipa" (Greblo Jurakić, Ljubičić i Bojić-Ćaćić, 2021).

Najveći utjecaj na društvene stereotipe imaju mediji koji, kada se radi o ženama i sportu, samo jačaju postojeće stereotipe. "Oblikovanju i održavanju stereotipa prema kojem sport nije aktivnost namijenjena djevojkama značajno pridonosi i manja učestalost medijskog izvještavanja o ženama u sportu te način na koji se u medijima prikazuju sportašice" (Greblo Jurakić, Ljubičić i Bojić-Ćaćić, 2021).

Medijski prostor koji je posvećen ženama u sportu je puno manji od medijskog prostora koji zauzimaju muški sportski prilozima. U mediteranskim državama ženski sport ima oko 10% emitiranih priloga u sportskim vijestima, dok preostali program, 90%, sadrži vijesti iz muškog sporta. Manja medijska zainteresiranost za ženski sport utječe i na sve ostalo, od zarade koja je kod profesionalnih sportašica puno manja nego kod profesionalnih sportaša, manjeg broja sponzora i nagrada, do malog broja žena koje se nalaze na vodećim pozicijama u sportskim organizacijama (Bartoluci, Baršić, 2020). Iznenađujuća je činjenica da, bez obzira na to što nikad nije bila veća prisutnost žena u sportu, medijski prostor koji im je posvećen ostao je isti, ili se čak smanjio. Rad objavljen 2013.godine sadržavao je podatke o televizijskom pokriću ženskog sporta. Pratili su najgledanije američke televizijske kuće, ABC, CBS, NBC i ESPN po tri mjeseca (ožujak, srpanj i studeni) svakih 5 godina od 1989.godine. Rezultati su pokazali da je vremenski okvir kojem pripada ženski sport svakako malen, u prosjeku oko 5%, ali 2013. ta brojka je iznosila 1.6% televizijskog prostora, bez obzira na porast broja sportašica i natjecanja (Fink, 2013). Rezultati iz 2019.godine dali su brojku od 5.1%, ali je za taj broj zaslužno žensko svjetsko prvenstvo u nogometu, bez kojeg bi brojka pala na 3.5% (Cooky, 2021).

Slično stanje je i u Hrvatskoj kada se radi o ženskim sportskim priložima. Udio ženskih sportskih vijesti iznosi samo 4%, preostali medijski prostor pripada muškom sportu (Bartoluci i Baršić, 2020). Još jedan od problema je što se, u tom malom medijskom prostoru koji dobiju, fokus stavlja na izgled sportašica ili na njihov život van sporta. Dokazano je da veću medijsku pažnju dobivaju sportašice za koje se smatra da su fizički atraktivne i da posjeduju eleganciju, glamur i ljepotu, neovisno o njihovim sportskim rezultatima (Fink, 2013). Takav medijski prikaz ženskog sporta producenti, komentatori i urednici komentiraju tako da oni samo "daju gledateljima što žele vidjeti" i da su ograničeni radi tržišnih sila. Sve to vodi u začarani krug, gdje, ignorirajući ženska postignuća u sportu čine ženski sport manje atraktivan i za gledatelje. Što i koliko je nešto medijski pokriveno utječe na javnost i njezinu evaluaciju istog. Ako se ženski sport medijski prikazuje puno manje nego muški, publika će ga smatrati manje bitnim i manje vrijednim (Fink, 2013).

7. Ženski rodni identitet i sport

7.1. Transseksualnost i sport

Kako bi igra bila poštena, sportska natjecanja oduvijek su podrazumijevala osnovnu podjelu na dvije kategorije: mušku i žensku. S obzirom na biološku građu i predispozicije muškaraca, žene im ne bi mogle parirati u natjecanjima. Međutim, kao što je spomenuto ranije, rodni identitet i spol ne moraju biti istovrsni. Neki se rode s muškim spolom, ali se identitetom poistovjećuju sa ženama i odluče se na tranziciju, ili obrnuto, osobe sa ženskim spolom izvrše prijelaz u muškarca. Gdje je u sportu mjesto transrodnim osobama?

Američka sveučilišna sportska organizacija, NCAA, preispituje pripadnost transrodnih sportašica u ženskom sportu zbog tri argumenta. Prvi je taj da transrodne žene nisu biološki rođene žene i samim time njihovo sudjelovanje u ženskom natjecanju nije pravedno. Drugo, biti rođen kao muškarac daje transrodnim ženama prednost u odnosu na ostale žene te kao treći argument navode mogućnost lažnog pretvaranja muškaraca da su transrodni kako bi se natjecali sa ženama (Ingram i Thomas, 2019). Nedavni slučaj plivačice Lie Thomas privukao je veliku medijsku pažnju i izazvao mnoštvo reakcija. Amerikanka Lia Thomas je prva transrodna plivačica koja je osvojila prvo mjesto na državnom sveučilišnom natjecanju, kao najbrža plivačica u utrci na 500m. Lia Thomas rođena je kao muškarac Will Thomas,

1999.godine u Texasu. Plivanjem se bavila od svoje pete godine te se tijekom srednje škole natjecala kao muškarac za mušku školsku momčad. Zadnje natjecanje kao Will Thomas imala je 2019.godine. Thomas tvrdi da se cijeli život nije osjećala dobro u svom tijelu i da se poistovjećuje sa ženskim rodnim identitetom, zato se odlučila na hormonsku terapiju koju je primala godinu dana. Tim postupkom je zadovoljila kriterije plivačkog saveza i dobila dopuštenje da se natječe kao žena. Počela je pobjeđivati na natjecanjima i obarati rekorde, ostavljajući svoje suparnice daleko iza sebe. Na jednom od natjecanja osvojila je prvo mjesto i završila utrku 38 sekundi prije plivačice Anne Sofie Kalandze, koja je završila kao druga. Lia je visoka 185cm, ima poprilično široka ramena, dugačka stopala, ruke i dlanove jer se razvijala i rasla kao muškarac dvadeset godina, stoga ne čudi da su se javnost, ostale sportašice i njihove obitelji "digli na noge" zahtijevajući da Thomas bude zabranjeno natjecanje sa ženama te da joj se ne priznaju ostvarene pobjede na ženskim natjecanjima. Budući da su morali reagirati, FINA, svjetska organizacija vodenih sportova, nakon slučaja sa Liamom Thomas donosi novu politiku prema kojoj transrodne osobe, ako se žele natjecati u ženskim natjecanjima, ne smiju proći muški pubertet i moraju završiti tranziciju do 12.godine. Znanstvenici tvrde da prolaz kroz muški pubertet transrodnim ženama daje trajnu i nepovratnu fizičku prednost u odnosu na sportašice koje su biološki žene. FINA razmatra i mogućnost "otvorene kategorije" koja bi uključila transrodne osobe koje nisu zadovoljile kriterij sudjelovanja u muškom ili ženskom natjecanju, ali pitanje je ima li dovoljno transrodnih sportaša i sportašica za posebnu kategoriju. Ovakve situacije uvijek izazovu veliku i podijeljenu reakciju javnosti. Što god da je FINA odlučila bilo bi kritizirano od strane javnosti, pa su se tako pojedinci usprotivili i njihovim novim pravilima vezanima za transrodne osobe u, ovom slučaju, vodenim sportovima. Međutim, većina zauzima mišljenje da je nepravedno da se Lia Thomas natječe na ženskim natjecanjima. To nije diskriminacija transrodnih osoba, već logika zdravog razuma.

"Nema smisla za žene da se natječu protiv suparnika koji ne pripada njihovoj kategoriji i koji ima očiglednu prednost, to će rezultirati povlačenjem žena iz sporta. Možemo imati ili pravdu za ženske sportašice ili transrodne žene u ženskoj kategoriji. To dvoje se međusobno isključuje, a sport mora prioritizirati pravdu." Izjavio je Liam Garvey (The Guardian, 2022)

Kako integrirati transrodne osobe u sportska natjecanja na način koji je pravedan prema ostalim natjecateljicama? Ovo se pitanje prvenstveno odnosi na transrodne žene koje žele sudjelovati u ženskim natjecanjima, a rođene su kao muškarci. Ako se radi o obrnutom

slučaju, situacija se ne dovodi u pitanje jer se smatra da žene koje izvrše prijelaz u muškarca i natječu se s muškarcima, nemaju određene predispozicije koje bi im olakšale ostvarenje pobjede.

Pitanje transrodnih osoba u sportu je kompliciranije od pukih znanstvenih činjenica i pretpostavki jer uz to postoje etička i religiozna viđenja, kao i različite kulture koje utječu na definiranje pravila i pravednog natjecanja. Oni koji su odgovorni za postavljanje pravila u natjecanjima imaju zadatak pronaći odgovarajuću politiku koja će biti pravedna ali inkluzivna i ohrabrujuća za transrodne osobe da se bave sportom po vlastitom izboru. Definirana pravila trebaju biti podržana od strane medicinske i znanstvene zajednice, ali sport bi trebao biti dostupan svima (Ingram i Thomas, 2019).

7.2. Interseksualnost i sport

Kao što je rečeno u prethodnom poglavlju, transrodne osobe su osobe koje se ne identificiraju sa spolom koji im je biološki dodijeljen. Međutim, postoje stanja kada definiranje spola nije toliko jasno. Postoji mogućnost rađanja s obilježjima i muškog i ženskog spola, što se naziva interspolnost. "No premda većina ljudi ima jasan spol, postoji mali broj pojedinaca (oko 1,5 %) koji nemaju jasno određen spol, tj. njihov spol nije binaran, nego je mješavina muških i ženskih bioloških elemenata" (Arbanas, 2021). Ne radi se o jedinstvenoj kategoriji, postoji više oblika interspolnosti koji ovise o kromosomima, genitalijama, razinama hormona i unutrašnjim reproduktivnim organima. Interspolne osobine mogu i ne moraju biti viđene pri rođenju. Mogu se pojaviti u pubertetu, kasnije u životu kada osoba pokuša zatrudnjeti, ili sasvim slučajno.

Postoji mnoštvo primjera iz svijeta sporta o interspolnim sportašima i poteškoćama s kojima se suočavaju. Te poteškoće su slične onima s kojima se susreću transrodne žene sportašice, a najviše se tiču pitanja poštene igre. Za primjer sam uzela dva slučaja, slučaj sportašica Marie Jose Martinez-Patino i Caster Semenye.

7.2.1. Maria Jose Martinez-Patino

Španjolska sportašica, Maria Jose Martinez-Patino je jedan od prvih javnih slučajeva ‘padanja’ na testu spola. Prvi test spola koji je radila 1983. godine je prošla i dobila potvrdu da je žena. Dvije godine kasnije, na natjecanju u Japanu, morala je napraviti drugi test jer je zaboravila ponijeti rezultate testa učinjenog 1983. godine. Rezultati novog testa pokazali su da ima XY kromosom, koji je tipičan za muški spol. Uz XY par kromosoma, Maria je imala sindrom potpune neosjetljivosti na androgene, CAIS, koji onemogućava tijelu da koristi testosteron na način na koji bi trebao, što rezultira razvijanjem u potpunosti ženskih genitalija; "npr. kod sindroma androgene neosjetljivosti osoba ima XY kromosome, testise, stvara normalne razine testosterona, ali zbog neosjetljivosti na testosteron osoba razvije vanjske ženske spolne organe" (Arbanas, 2021). Međunarodni Olimpijski odbor (IOC) i Međunarodni atletski savez (IAAF) nakon rezultata testa su savjetovali Mariu da lažira ozljedu i mirno se povuče iz natjecanja kako bi sačuvala svoju privatnost. Martinez-Patino je to učinila i nakon dva mjeseca je dobila pismo u kojem je klasificirana kao muškarac. Odbila je to prihvatiti, te se odlučila natjecati u jednom od Španjolskih nacionalnih prvenstava. Rečeno joj je da se povuče iz natjecanja ili će javno obznaniti razlog zašto ne može sudjelovati u utrci. Patino se odlučila natjecati i odnijela je pobjedu, međutim kažnjena je putem medija. Nije prihvatila takav ishod i uz pomoć stručnjaka za genetiku, 1988. godine vraćena joj je dozvola za sudjelovanje u ženskom natjecanju.

‘Rečeno mi je da lažiram ozljedu i da se povučem iz utrke mirno, dostojanstveno i trajno. Odbila sam. Kada sam završila prva utрку na 60m s preponama, moja priča je objavljena u medijima. Izbačena sam iz atletskog sustava, ukinuta mi je stipendija i moji rezultati su izbrisani iz državnih sportskih rekorda. Osjećala sam se posramljeno. Izgubila sam prijatelje, zaručnika, nadu i energiju. Znala sam da sam žena i da mi moja genetska razlika ne daje nikakvu fizičku prednost. Teško bih se mogla i pretvarati da sam muškarac; imam grudi i vaginu. Nikad nisam varala.’ Izjavila je Martinez-Patino 2005. godine (Henne, 2014).

Iako je Martinez-Patino izgledala kao ostale natjecateljice i imala usporedivu snagu, moć i brzinu, klasificirana je kao ‘ne-žena’ zbog svog sindroma androgene neosjetljivosti. Bila je i prva koja je povratila svoj status žene, ali je to došlo s cijenom koju nije zaslužila platiti s

obzirom da joj genetska razlika koju je imala nije dala nikakvu prednost u odnosu na ostale natjecateljice.

2. Caster Semenya

Jedna od poznatijih kontroverzi u svijetu sporta je slučaj Južnoafričke sportašice Caster Semenya. Caster je 19. kolovoza 2009. godine osvojila zlatnu medalju na svjetskom prvenstvu u Berlinu, u utrci na 800 metara. Nakon njezine pobjede, Međunarodni atletski savez, IAAF, je zatražio test spola kako bi se utvrdilo da je Caster žena. Razlozi nisu bili detaljno objašnjeni, ali se tvrdilo kako fizički izgled Caster Semenya, njezina odjeća i njezino ponašanje ne priliče društvenim standardima ženstvenosti. Isticalo se da je previše mišićava, da su joj prsa izrazito ravna te da ima previše dlaka. Adamova jabučica smatrana je previše naglašenom, a zdjelica previše uskom. Budući da je odlučila nositi kratke hlače dok je trčala, njezina je sportska odjeća isto viđena kao suprotnost ženstvenosti. Isto tako, rezultat koji je postigla i način izvedbe doveden je u pitanje jer je utrku završila puno prije svojih konkurentica i jer je razlika između njezine izvedbe i ostalih bila očigledna. Slavlje Caster nakon što je osvojila zlatnu medalju se povezalo s ponašanjem muškarca, a ne žene. U korist slučaja nije išla ni činjenica da je do tog natjecanja bila nepoznata široj javnosti (Montanola i Olivesi, 2016). Caster je prolazila brojne medicinske testove deset mjeseci, nakon kojih joj je dozvoljeno da zadrži medalju. Rezultati testova nikad nisu javno objavljeni, međutim najprihvaćenije mišljenje u javnosti je da Caster ima oblik interspola, da ima XY kromosom i da ima unutarnje testise te prirodno povišen level testosterona. Iako ima unutarnje testise, vanjske genitalije nalikuju na ženske pa se u većini slučajeva ovako rođene osobe odgajaju kao žene.

Caster Semenya i njezina situacija podijelile su javnost. Olimpijski odbor nije uključio provjeru kromosoma kao kriterij za natjecanje, jer bi u tom slučaju natjecanje bilo zabranjeno transrodnim osobama (Westbrook i Schilt, 2014), ali je “problem” bio povišen level testosterona koji je Caster imala u odnosu na ostale žene. 2012. godine, IOC (Međunarodni olimpijski odbor) donosi pravilo da sportašice koje se natječu kao žene, ne smiju imati nivo testosterona u rangu muškaraca, osim u slučaju da je testosteron nefunkcionalan, kao što je to bilo kod Marie Martinez-Patino. Svaki drugi slučaj, ako želi prisustvovati natjecanju, mora primiti hormonsku terapiju za suzbijanje testosterona (Westbrook i Schilt, 2014).

IOC (Međunarodni olimpijski odbor) i IAAF (Međunarodni atletski savez) tvrde da sport treba biti dio ljudskog razvoja i način za postizanje mirnijeg i boljeg svijeta kroz edukaciju mladih. Sport se treba prakticirati bez ikakvih diskriminacija i u olimpijskom duhu, koji promovira prijateljstvo, solidarnost i pravednu igru. Pravedna igra podrazumijeva "čistoću" i "prirodnost" ali što to točno znači? (Newbould, 2016). Postavlja se pitanje, ako je prednost izazvana prirodno povišenim levelom testosterona, je li ona onda nepravedna?

Netko bi mogao reći da posjedovanje testisa nije drugačije od ostalih fizičkih karakteristika. Ljudi se razlikuju na razne načine i postoji mnoštvo drugih genetskih razlika koje bi mogle dati prednost pojedincu. Skoro uvijek će oni manjeg rasta i slabije konstrukcije biti lošiji u sportskoj izvedbi u odnosu na visoke i snažnije pojedince, ali njihovo natjecanje jedno protiv drugih se ne smatra nepravednim (Newbould, 2016). Pojedini košarkaši su ekstremno visoki ili imaju neuobičajeno velike ruke, ali to nije viđeno kao varanje ili nešto što je nepravedno. Isto tako, netko može reći da osobi koja je brza poput Usaina Bolta uopće ne bi trebalo dozvoliti natjecanje. "Čini se da su žene s testisima problem zato što se ne uklapaju u ideju binarnih spolova i onoga što je "prirodno" za žene" (Newbould, 2016).

Zastupnica ljudskih prava za interseksualne osobe, Hida Vilorio, smatra žensko uzimanje hormona, kako bi se mogle natjecati, problematičnim. "Čini se kontradiktorno s etikom sportskih natjecanja koja kažnjava uzimanje steroida i promiče prirodni talent i mogućnosti pojedinca. Umjesto toga, politika smatra nepravednim viši nivo testosterona, premda se on pojavljuje prirodno." Ističe da testiranje i takvi uvjeti ne pogađaju muški sport. Muškarci s interspolnom varijantom XYY proizvode više testosterona od ostalih muškaraca, što bi se isto moglo nazvati nepravednom prednošću. Međutim, ono što najviše pogađa jest činjenica da odbor bira koga će testirati na osnovu izgleda, birajući žene koje se ne uklapaju u društvenu sliku ženstvenosti: "Problem nastaje onog časa kad poraženi pojedinac ili ekipa posumnjaju u časnu pobjedu prozivajući vjerodostojnost spola na temelju izgleda (muškobanjasti), kretnji, dubokog glasa, natprosječnog sumnjivog rezultata" (Kinkela, Moretti i Đonlić, 2011) jer očito ne mogu prihvatiti žene koje se čine "muževne" (Henne, 2014). Povijest spolnih provjera je pokazala da ono što razlikuje dobru od loše sportske izvedbe nije ono što je umjetno, već ono što se čini neprirodno u pogledu autoriteta i kulturnih uvjeta koji oblikuju mišljenje autoriteta.

Još jedna nezavidna sportska pozicija koja pogađa interseksualne osobe, tako i Caster, je to što nakon pobjede u svoje prve tri utrke 2010.godine opet počinju sumnje i optužbe od strane javnosti da je muškarac. Kada je izgubila u preostalim utrkama pretpostavljalo se da je

hormonalna terapija počela djelovati pa je ublažila njezine ‘’muške’’ karakteristike, iako ona nikad nije priznala uzimanje hormonalne terapije (Henne, 2014). Znači da ako pobijedi, suočava se s optužbama nepravedne biološke prednosti, a u slučaju da izgubi, to je dokaz uspješnog djelovanja terapije. Svaka od teorija zanemaruje njezin trud, talent i posvećenost sportu koji voli, gledajući na njezin rezultat kroz količinu testosterona koji Caster ima u krvi.

S druge strane stoje argumenti koji tvrde da Caster ima više muških nego ženskih karakteristika i da na temelju toga nije pravedno da sudjeluje u ženskim natjecanjima. Pitanje pravde u ovom, kao i u mnogim drugim slučajevima, ostaje otvoreno. Ono što je sigurno jest da treba izbjeći manjak diskrecije i javno komentiranje izgleda i seksualnosti pojedinca jer se radi o ljudskom i emotivnom biću na čiji život to može ostaviti negativne posljedice.

8. Empirijsko istraživanje

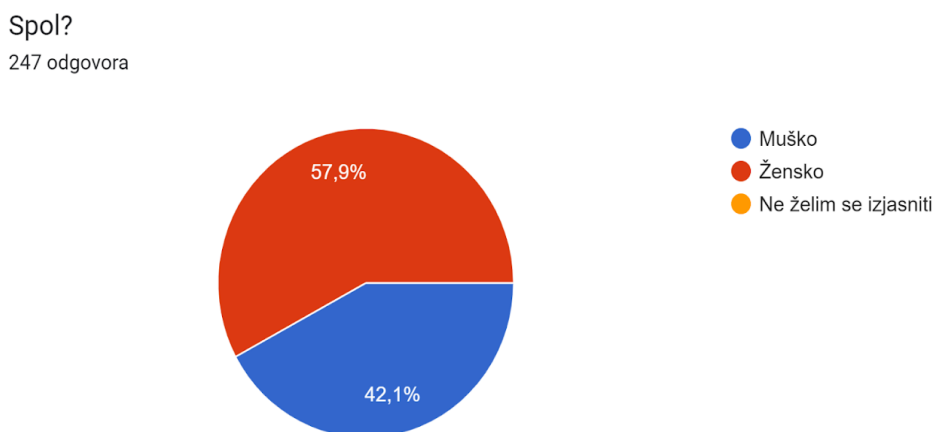
Istraživanje zainteresiranosti ispitanika za sport i njihovih stavova o ženama i transrodnim osobama u sportu. Istraživanje se provelo online putem anonimnog anketnog upitnika tijekom lipnja i srpnja 2023.godine, na uzorku od 247 ispitanika različite starosne dobi, spola i stupnja obrazovanja. Cilj istraživanja je ispitati koliko su ljudi upoznati s rodnom ideologijom, te koji su njihovi stavovi o ženama u sportu.

Uzorak istraživanja

Struktura ispitanika prema godini rođenja:

1962.-1975.:	9,5%	23 osobe
1976.-1985.:	4,1%	10 osoba
1986.-1995.:	17 %	42 osobe
1996.-2005.:	69,4%	172 osobe

Grafikon 1: Struktura ispitanika prema njihovom spolu

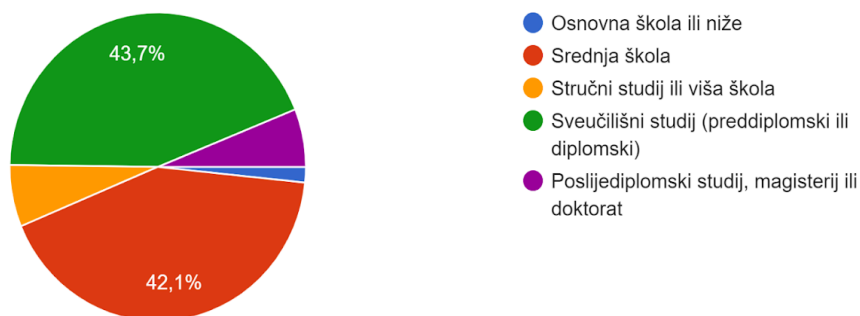
Izvor: Osobno istraživanje autorice

Iz grafikona 1 može se vidjeti kako je u ovom istraživanju sudjelovala pretežito ženska populacija, 57,9%, točnije njih 143.

Grafikon 2: Struktura ispitanika prema njihovom stupnju obrazovanja

Koja je Vaša razina obrazovanja?

247 odgovora

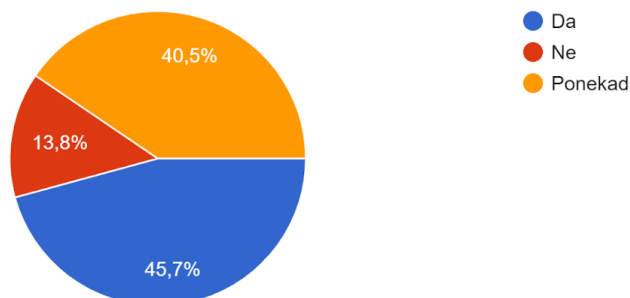
Izvor: Osobno istraživanje autorice

U istraživanju je sudjelovalo najviše ispitanika koji su u tijeku ili imaju završen Sveučilišni studij, 43,7%, točnije njih 108. Zatim je najviše ispitanika sa završenom srednjom školom, njih 104. Šesnaestero ispitanika (6,5%) ima završen stručni studij ili višu školu, a njih 15 (6,1%) je na poslijediplomskom studiju, magisteriju ili doktoratu. Četiri ispitanika (1,6%) ima završenu osnovnu školu.

Grafikon 3: Prikaz rezultata zainteresiranosti ispitanika za sport

Pratite li sport?

247 odgovora

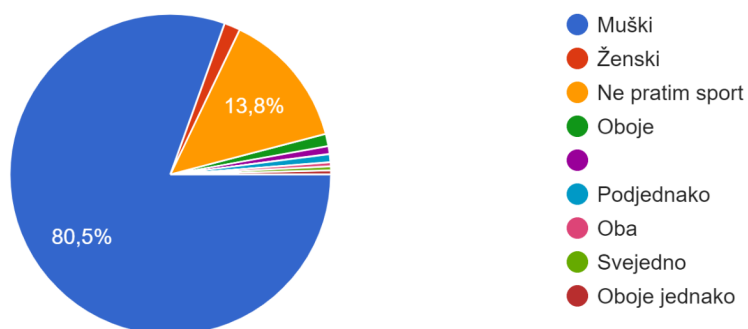
Izvor: Osobno istraživanje autorice

Što se tiče zainteresiranosti ispitanika za sport, njih 45,7% (113 ispitanika) redovito prati sport, dok njih 40,5% (100 ispitanika) prati sport ponekad. Trideset četiri ispitanika (13,8%) ne prati sport uopće.

Grafikon 4: ‘Pratite li više muški ili ženski sport?’

Pratite li više muški ili ženski sport?

246 odgovora

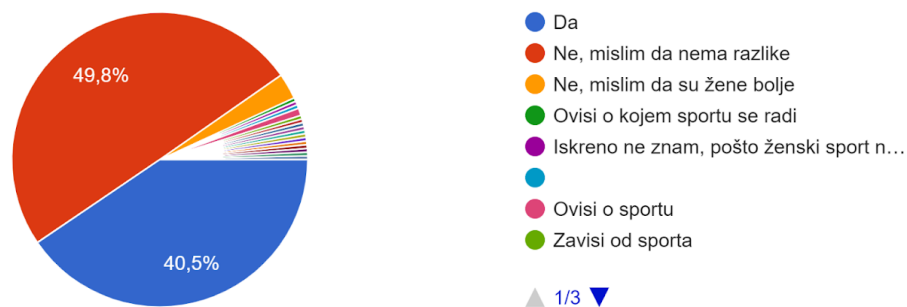
Izvor: Osobno istraživanje autorice

Većina ispitanika prati više muški sport, njih 198 (80,5%), ženski sport izjavilo je da prati njih 4 (1,6%). Sport uopće ne prati njih 34 (13,8%). Ostatak ispitanika, njih 8, prati jednako i muški i ženski sport.

Grafikon 5: ‘‘Generalno govoreći, mislite li da su muškarci bolji u sportu od žena?’’

Generalno govoreći, mislite li da su muškarci bolji u sportu od žena?

247 odgovora

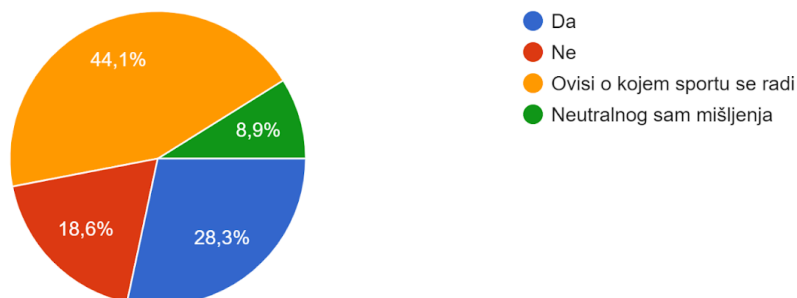
Izvor: Osobno istraživanje autorice

Od 247 ispitanika, većina (49,8%- njih 123) misli da su muškarci i žene podjednako sposobni za sport. 40,5% (100 ispitanika) misli da su muškarci bolji u sportu, dok njih 2,8% (7 ispitanika) misli da su žene bolje. Preostalih 17 ispitanika su zauzeli stav da to ovisi o kojem sportu se radi, u nekom su bolji muškarci, a u nekom žene.

Grafikon 6: ‘Mislite li da je muški sport zanimljiviji od ženskog?’

Mislite li da je muški sport zanimljiviji od ženskog?

247 odgovora

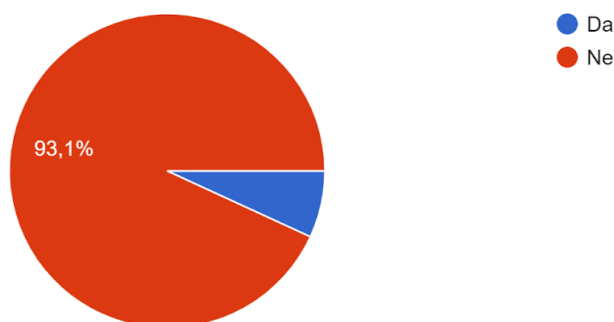
Izvor: Osobno istraživanje autorice

Jel zanimljiviji muški ili ženski sport, najveći broj ispitanika smatra da to ovisi o kojem sportu se radi, njih 109 (44,1%). Sedamdeset ispitanika (28,3%) misli da je zanimljiviji muški sport, dok se njih 46 (18,6%) s time ne bi složilo. Neutralno se izjasnilo njih 22 (8,9%).

Grafikon 7: ‘Mislite li da se žene ne bi trebale baviti određenim sportovima?’

Mislite li da se žene ne bi trebale baviti određenim sportovima?

247 odgovora

Izvor: Osobno istraživanje autorice

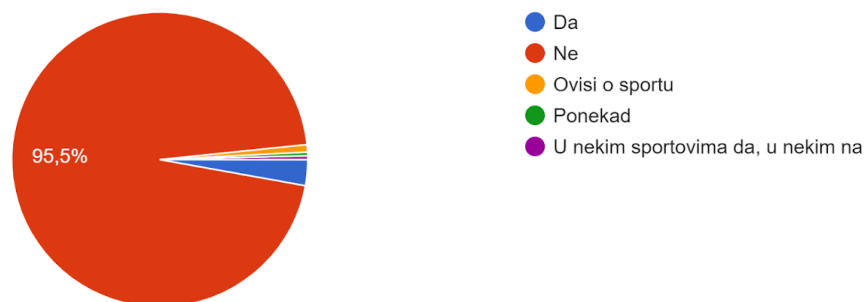
Većina ispitanika misli da se žene ne bi trebale ograničavati po pitanju sportova i da ne postoji sport kojim se ne bi trebale baviti, njih 230 (93,1%). Ostatak, njih 17 (6,9%), smatra

da se žene ne bi trebale baviti određenim sportovima. U nastavku je traženo od ispitanika koji su odgovorili potvrdno na ovo pitanje da navedu sportove za koje misle da su neprikladni za žene. Najveći broj, njih 11, napisalo je borilačke sportove, zatim nogomet, atletika i trčanje.

Grafikon 8: ‘Mislite li da su žene koje se bave sportom neženstvene?’

Mislite li da su žene koje se bave sportom neženstvene?

246 odgovora

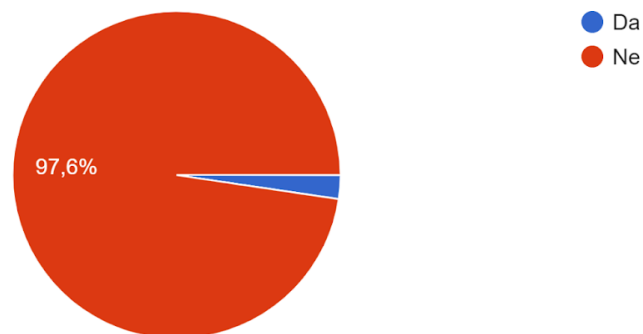
Izvor: Osobno istraživanje autorice

Na grafikonu je vidljivo da većina ispitanika, 95,5% (njih 235) ne misli da su žene koje se bave sportom neženstvene. 2.8% (7 ispitanika) misli suprotno. Preostalih 5 ispitanika smatra da to ovisi o sportu kojim se bave.

Grafikon 9: ‘‘Ukoliko ste žena, postoji li neki sport koji Vas privlači, ali ga ne prakticirate zbog određene društvene slike o ženama u tom sportu?’’

Ukoliko ste žena, postoji li neki sport koji Vas privlači, ali ga ne prakticirate zbog određene društvene slike o ženama u tom sportu?

170 odgovora

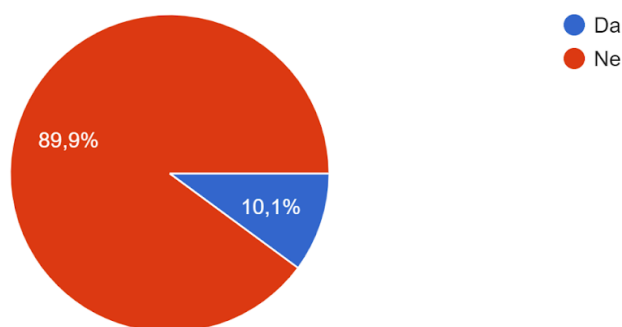

Izvor: Osobno istraživanje autorice

Velika većina ispitanica, njih 166 (97,6%), se ne ustručava prakticirati bilo koji sport, sudeći po rezultatima ankete. Na ovo pitanje potvrdno su odgovorile četiri ispitanice, 2,4%. U nastavku je traženo od ispitanika koji su odgovorili potvrdno na ovo pitanje da navedu sportove koji ih privlače, a ustručavaju ih se igrati zbog određene društvene slike o ženama u tom sportu. Sportovi koji su napisani su nogomet i odbojka.

Grafikon 10: ‘‘Povezujete li žene koje se bave određenim sportovima sa homoseksualnom orijentacijom?’’

Povezujete li žene koje se bave određenim sportovima sa homoseksualnom orijentacijom?
247 odgovora

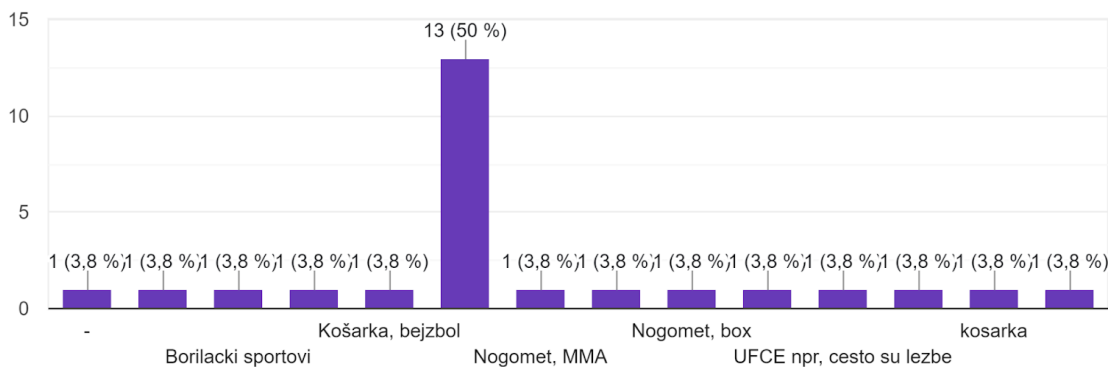

Izvor: Osobno istraživanje autorice

Na pitanje o poveznici sporta i homoseksualne orijentacije kod žena, većina ne misli da su ta dva aspekta povezana, njih 222 (89,9%). Preostalih 25 (10,1%) vidi poveznicu između određenih sportova i homoseksualne orijentacije, a sport koji najviše povezuju sa homoseksualnom orijentacijom kod žena jest nogomet, prate ga borilački sportovi i košarka.

Grafikon 11:

Ukoliko je Vaš odgovor na prethodno pitanje bio potvrđan, o kojem sportu/sportovima se radi?
26 odgovora

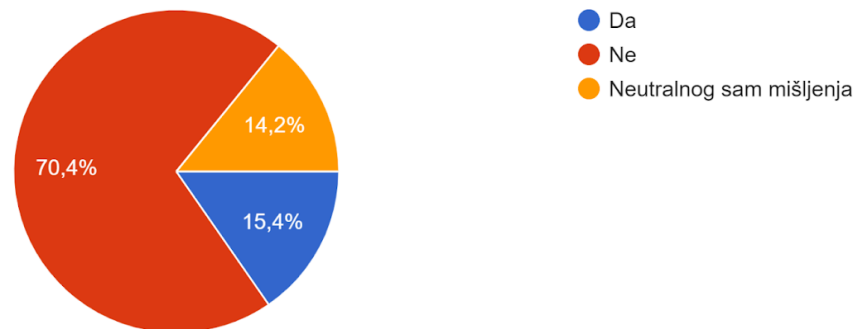

Izvor: Osobno istraživanje autorice

Grafikon 12: “Mislite li da je ženski sport dovoljno zastupljen u medijima?”

Mislite li da je ženski sport dovoljno zastupljen u medijima?

247 odgovora

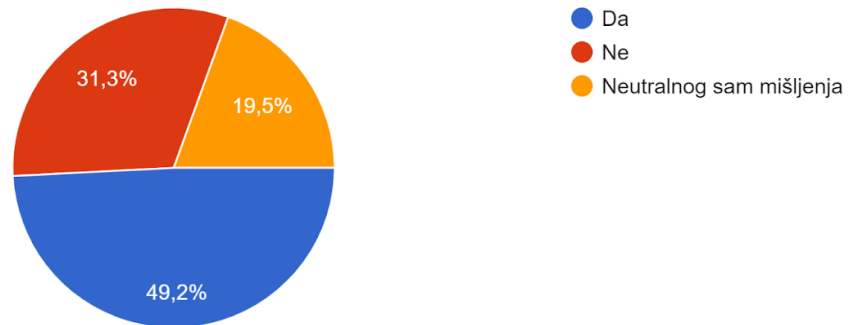
Izvor: Osobno istraživanje autorice

Većina ispitanika smatra da ženski sport nije dovoljno zastupljen u medijima, njih 174 (70,4%). 38 ispitanika (15,4%) misli da je ženskog sporta dovoljno u medijima, dok je njih 35 (14,2%) neutralno.

Grafikon 13: ‘Mislite li da se sportašice u medijima objektivizira i seksualizira?’

Mislite li da se sportašice u medijima objektivizira i seksualizira?

246 odgovora

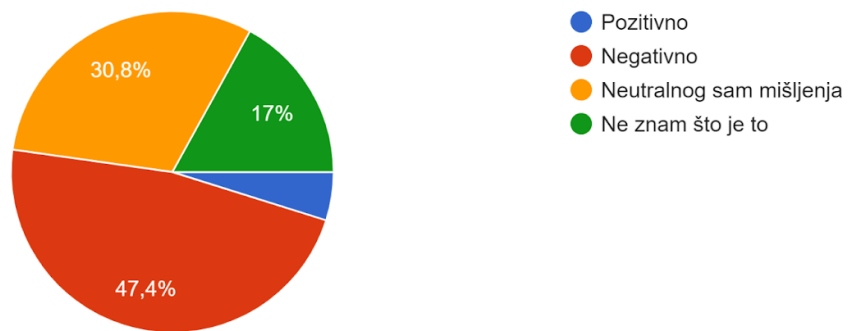
Izvor: Osobno istraživanje autorice

Iz grafikona je vidljivo kako 49,2% ispitanika (njih 121) misli kako su sportašice seksualizirane i objektivizirane u medijima, s njima se ne slaže 31,3% ispitanika (njih 77), dok se 19,5% ispitanika (njih 48) izjašnjava neutralno.

Grafikon 14: ‘‘Kako mislite da rodna ideologija ili 'anti-gender movement' utječe na društvo?’’

Kako mislite da rodna ideologija ili 'anti-gender movement' utječe na društvo?

247 odgovora

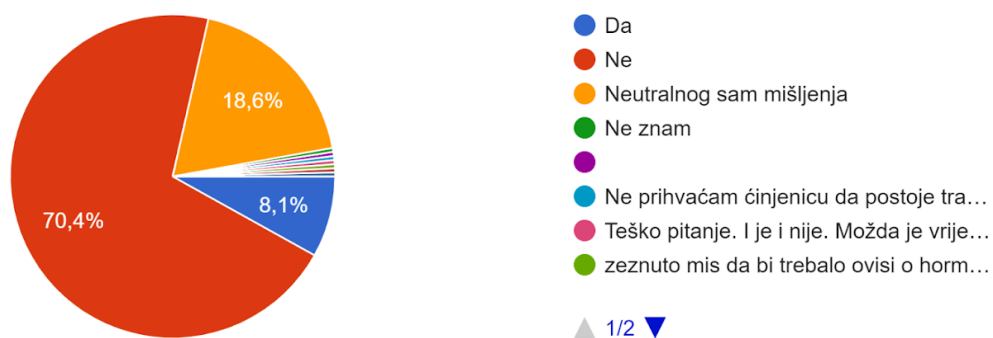
Izvor: Osobno istraživanje autorice

Po pitanju rodne ideologije, većina ispitanika misli da ona negativno utječe na društvo, njih 47,4% (117 ispitanika). Neutralno se po tom pitanju izjašnjava njih 76 (30,8%). Da je rodna ideologija pozitivna za društvo smatra 12 ispitanika (4,9%), a 17% ispitanika (njih 42) ne zna što je rodna ideologija.

Grafikon 15: ‘‘Mislite li da je pravedno da se transrodne osobe natječu u ženskoj kategoriji u sportu?’’

Mislite li da je pravedno da se transrodne osobe natječu u ženskoj kategoriji u sportu?

247 odgovora

Izvor: Osobno istraživanje autorice

Po pitanju prava transrodnih osoba da se natječu u ženskim kategorijama u sportu, većina ispitanika, njih 174 (70,4%), misli da je to nepravedno. Neutralno se izjašnjava 46 ispitanika (18,6%), a da je to uredu i pravedno misli njih 20 (8,1%). Od preostalih 7 ispitanika neki ne priznaju postojanje transrodnih osoba, neki misle da treba postojati zasebna kategorija, a neki smatraju da ovisi o hormonalnoj ekspresiji.

8.1. Analiza empirijskog istraživanja

U online istraživanju u kojem je sudjelovalo 247 osoba, od kojih su 143 osobe bile ženskog spola, uvjerljivo najviše ispitanika bilo je starosne dobi od 18 do 27 godina, oni čine 69,4% ukupnog broja ispitanika. Približno jednak broj je onih koji su završili sveučilišni studij i onih koji su završili srednju školu. Što se tiče praćenja sporta, većina se izjasnila da prati sport redovito ili povremeno, dok je njih 34 izjavilo da ne prati sport uopće. Među onima koji redovito prate sport, njih 113, iznenađujuć je podatak da 41,2% čine žene, što pokazuje veliku zainteresiranost žena za sport. Međutim isto tako u grupi koja uopće ne prati sport, 80% ispitanika čine žene. Istraživanje pokazuje da se i dalje puno više gleda muški sport, 94% ispitanika koji prate sport gleda pretežito muški sport, iako ne misle svi da je muški sport zanimljiviji od ženskog. Najveći broj ispitanika misli da zanimljivost sporta i tko ga izvodi ovisi o tome koji je sport u pitanju, neki sportovi su zanimljiviji u ženskoj izvedbi, neki u muškoj. U grupi koja je odgovorila da muški sport nije zanimljiviji od ženskog, ukupno njih 46, 91,3% ispitanika su žene, dok u grupi koja misli da je muški sport zanimljiviji žene čine 31,4%. Velik je broj onih koji misle da su muškarci bolji u sportu od žena, njih 100 od ukupnog broja ispitanika misle tako, a zanimljivo je da od njih 100, 47% su žene. Međutim 123 ispitanika misle kako nema razlike između muškaraca i žena po pitanju sportskih sposobnosti, a samo 17,9% (njih 22) tih ispitanika čine muškarci. Na pitanje 'Mislite li da se žene ne bi trebale baviti određenim sportovima?' velika većina, 93,1% odgovorila je negativno, priznavajući ženama sve sportove. Preostalih 17 ispitanika, koji smatraju kako se žene ne bi trebale baviti određenim sportovima, su većinom žene i većina je rođena u razdoblju od 1962. do 1982. godine. Za sportove kojima se žene ne bi trebale baviti najviše glasova ide svim vrstama borilačkih sportova, nogometu, te sportovima koji će utjecati na pravilan rad hormona zbog premalo masnog tkiva. Čak 235 ispitanika (95,5%) ne misli da su žene koje se bave sportom neženstvene, pokazujući veliku promjenu u usporedbi s prošlim vremenima, kao što se promjena očituje i u tome što je 97,6% žena izjavilo da ne postoji sport koji ne bi prakticirale zbog određene društvene slike o ženama u tom sportu. Zanimljiv podatak je da je preko 10% ispitanika odgovorilo da povezuje određene sportove s homoseksualnom orijentacijom, 52% ispitanika koje je tako odgovorilo su žene, a većina koja tako misli rođena je u periodu od 1992. godine do 2003. godine. Sport koji ispitanici najviše povezuju s homoseksualnom orijentacijom je nogomet, zatim slijede borilački sportovi i košarka. Većina se slaže da ženski sport nije dovoljno zastupljen u medijima, dok 15,4%

ispitanika (njih 38) smatra da je, postotak žena koje smatraju da je ženski sport dovoljno zastupljen u medijima jest 32%. Po pitanju objektiviziranja i seksualiziranja sportašica putem medija 49,2% ispitanika smatra da ih se objektivizira i seksualizira. Od onih koji tako misle 27% čine muškarci, preostalo su žene. Ispitanici koji smatraju da se sportašice ne objektivizira u medijima čine 31,3% ukupnog broja ispitanika, a među njima je 42% žena koje tako misle. Po pitanju rodne ideologije i njezinog utjecaja na društvo, od 247 ispitanika njih četrdeset dvoje je izjavilo da ne zna što je to. Zanimljiv podatak je da je najviše onih koji ne znaju što je rodna ideologija rođeno u periodu od 1999.godine do 2004.godine, iza njih slijede ispitanici rođeni 1969.-1972., ali to je očekivano s obzirom na vrijeme pojave i aktualnosti rodne ideologije. Najveći broj ispitanika smatra da rodna ideologija negativno utječe na društvo, njih 117, a slijede ih oni koji su neutralnog mišljenja. 4.9% smatra rodnu ideologiju pozitivnom pojavom i sve su osobe ženskog spola. Na pitanje ‘Mislite li da je pravedno da se transrodne osobe natječu u ženskoj kategoriji u sportu?’ 174 ispitanika (70,4%) smatra kako nije pravedno da se transrodne osobe natječu u ženskoj kategoriji, 18.6% ispitanika je neutralno, dok njih 20 (8,1%) misli kako je pravedno natjecanje transrodnih osoba u ženskim sportskim kategorijama, od kojih je njih 9 osoba muškog spola i 11 osoba ženskog spola, rođeni u periodu 1995.-2003.godine. Iz provedenog istraživanja se može zaključiti kako su žene u sportu danas uvelike prihvaćene i poželjne, te kako se većina njih ne osjeća ograničeno po pitanju izbora sportskih aktivnosti niti se podcjenjuju njihove sposobnosti. Prema odgovorima ispitanika, ono što bi se trebalo mijenjati jest medijska uključenost u ženski sport i način prikazivanja sportašica jer se i dalje muški sport puno više prati, na što mediji imaju velik utjecaj. Također rezultati istraživanja pokazuju negativan stav većine prema rodnoj ideologiji i njezinom utjecaju na društvo, ne prihvaćajući sudjelovanje transrodnih osoba u ženskim sportskim natjecanjima.

9. Zaključak

Pitanje identiteta i definiranje istog ostaje otvoreno za različite interpretacije i mišljenja.

Velika tema današnjice jest poveznica rodnog identiteta s biološkim spolom. Jedni smatraju da čovjek treba biti slobodan identificirati se kako želi neovisno o spolu s kojim je rođen, dok drugi misle da će takav pristup odvesti društvo u nakaradnost i dovesti do gubitka institucije obitelji, te da se društvena tolerancija treba ograničiti. Po pitanju sporta, sportski savezi zagovaraju mišljenje da sport treba biti dostupan svima, ali da načelo pravde i pravedne igre ostaje na prvom mjestu, stoga se još uvijek traže i preispituju načini da se transrodne žene i interspolne osobe integriraju u sportska natjecanja. Premda je današnji položaj žena u sportu puno bolji nego što je to bio u povijesti, još uvijek su aktivni određeni društveni stereotipi vezani za žene u sportu koji sprječavaju njihovo bavljenje određenim sportovima zbog straha da ne bi bile prozване neženstvenima, da im se ne bi dodijelila homoseksualna orijentacija ili da ne bi bile objektivizirane od strane društva i medija. Usprkos tome, društvena slika se mijenja i ženama nikad nije bio dostupniji sport nego što je danas, te ih se sve više pronalazi u sportovima koji su, do nedavno, smatrani izričito muškim sportovima. Međutim, bez obzira na to što nikad nije bilo više žena u sportu ženski sport ostaje zanemaren od strane medija koji i dalje broje jednoznamenasti postotak priloga i vijesti iz ženskog sporta, osvrćući se više na privatne živote sportašica nego na njihove sportske rezultate.

Rezultati empirijskog istraživanja provedenog za potrebe ovog diplomskog rada pokazuju kako se društvena slika o ženama u sportu značajno promijenila u usporedbi s prošlim vremenima. Žene se, u većini slučajeva, smatra jednako sposobnima za sport kao što su to i osobe muškog spola, ne smatra ih se neženstvenima ako se bave sportom i ne povezuje ih se s homoseksualnom orijentacijom prilikom odabira pojedinih sportova. Anketa pokazuje da se muški sport i dalje puno više prati, ali na to utječu i mediji za koje se većina slaže da nedovoljno obavještavaju i prenose o ženskom sportu. Rodna ideologija nije naišla na prihvaćanje među ispitanicima koji su sudjelovali u istraživanju. Mnogi od njih nisu niti upoznati s pojmom rodne ideologije, što je iznenađujuće s obzirom na to da živimo u vrijeme kada nas ona okružuje sa svih strana i uvelike je zakoračila u društvo. Na sreću ili na žalost o tome će se još puno diskutirati, a vrijeme će pokazati.

10. LITERATURA

Anić, J.R.(2011). *Kako razumjeti rod? Povijest rasprave i različita razumijevanja u Crkvi*. Zagreb:Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.

Arbanas, G. (2021). 'SPOLOVI, RODNI IDENTITETI I SEKSUALNE ORIJENTACIJE I GRUPNA ANALIZA', *Psihoterapija*, 35(1-2), str. 3-28. Dostupno na: <https://doi.org/10.24869/psihei.3> [pristup 03.05.2023.]

Bacon, F. (1986). *Novi Organon*. [online] Zagreb. Dostupno na: <http://www.bioetika.hr/wp-content/uploads/2019/01/02a-Bacon-Nov-Organon.pdf> [pristup 05.05.2023.]

Bardin, J. (2012) *Science and Medicine: Olympic Games and the tricky science of telling men from women*. Los Angeles Times. [online]. Dostupno na: <https://www.latimes.com/science/la-xpm-2012-jul-30-la-sci-olympics-gender-20120730-story.html> [pristup 03.05.2023.]

Bartoluci, S., i Baršić, M. (2020). "'Još si i lijepa i igraš nogomet?": rodna (ne)ravnopravnost i nogomet/futsal', *Studia ethnologica Croatica*, 32(1), str. 97-126. Dostupno na : <https://doi.org/10.17234/SEC.32.8> [pristup 03.05.2023.]

Cameron, D. (2007) *PERFORMING GENDER IDENTITY: YOUNG MEN'S TALK AND THE CONSTRUCTION OF HETEROSEXUAL MASCULINITY*. [online] New York: Routledge. Dostupno na: <https://web.stanford.edu/~eckert/Courses/11562018/Readings/Cameron1997.pdf> [pristup 04.05.2023.]

Car, I., i Markotić, M. (2020). 'Rodna pristranost studenata pri hipotetskoj situaciji zapošljavanja', *Psychē*, 3(1), str. 163-177. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/273231> [pristup 04.05.2023.]

Cooky, C. (2021) Overlooking her shot: Women's sports need an assist as coverage remains the same as 30 years ago. Purdue University News. Dostupno na:

<https://www.purdue.edu/newsroom/releases/2021/Q1/overlooking-her-shot-womens-sports-need-an-assist-as-coverage-remains-the-same-as-30-years-ago.html?fbclid=IwAR3Rr8OTgDUXnHmkwNagyf-1ArJASFKvdC8D34DillaW8DSOmM1PYTebpmg> [pristup 04.04.2023.]

De Benoist, A. (2014) Mi i drugi: Što je to identitet? Matica Hrvatska: Vijenac, 526.

Dostupno na: <https://www.matica.hr/vijenac/526/sto-je-to-identitet-23182/> [pristup 03.05.2023.]

Durić, D. (2008). 'O KULTURNIM STEREOTIPIMA KULTURNI STEREOTIPI – KONCEPTI IDENTITETA U SREDNJOEUROPSKIM KNJIŽEVNOSTIMA, uredili: Dubravka Oraic-Tolic i Erno Kulcsár Szabó (FF press, Zagreb, 2006)', FLUMINENSIA, 20(2), str. 138-144. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/33012> [pristup 05.05.2023.]

Feeney, S., Freeman, N. K., & Schaffer, K. (2019). Gender Expression and Identity. *YC Young Children*, 74(5), 84–93. Dostupno na: <https://www.jstor.org/stable/26842313> [pristup 06.05.2023.]

Fink, J.S. (2013) 'Female athletes, women's sport, and the sport media commercial complex: have we really "come a long way, baby"?', *Sport Management Review*, vol. 18, no. 3, pp. 331–42. Dostupno na: https://www.open.edu/openlearn/pluginfile.php/1129144/mod_resource/content/1/Fink_article.pdf [pristup 08.05.2023.]

Greblo Jurakić, Z., Ljubičić, V., i Bojić-Ćaćić, L. (2021). "'Ženski sport nije pravi sport": negativni stereotipi prema sportašicama i doživljaj rodne neravnopravnosti u rukometu u Hrvatskoj', *Revija za sociologiju*, 51(1), str. 81-102. <https://doi.org/10.5613/rzs.51.1.3> [pristup 06.05.2023.]

Henne, K. (2014). The "Science" of Fair Play in Sport: Gender and the Politics of Testing. *Signs*, 39(3), 787–812. <https://doi.org/10.1086/674208> [pristup 08.05.2023.]

Ingram, B. J., Thomas, C. L. (2019) Transgender Policy in Sport, A Review of Current Policy and Commentary of the Challenges of Policy Creation. Current Sports Medicine Reports: June 2019 - Volume 18 - Issue 6 Dostupno na:
https://journals.lww.com/acsm-csmr/Fulltext/2019/06000/Transgender_Policy_in_Sport_A_Review_of_Current.10.aspx?fbclid=IwAR2AGlQBfbUmpZBRCLk9PLC0IqA2F7Uu9qkuXsIpQrUt0ZxgEjd_etz0DXs [pristup 09.05.2023.]

Jones, A., & Greer, J. (2011). You don't look like an athlete: The effects of feminine appearance on audience perceptions of female athletes and women's sports. Journal of Sport Behavior, 34(4), 358–377. Dostupno na:
<http://qnetnews.ca/studentworks/crosier/67121257.pdf> [pristup 06.05.2023.]

Jonjić, V. (2017). 'Stavovi i stereotipi', Završni rad, Sveučilište u Splitu, Pomorski fakultet, citirano: 12.08.2022., <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:164:878368> [pristup 05.05.2023.]

Kinkela, D., Moretti, V., i Đonlić, V. (2011). 'Moralne i pravne dvojbe kod utvrđivanja spola u sportu', Jah, 2(1), str. 119-126. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/68719> [pristup 09.05.2023.]

Kuby, G. (2013). *Svjetska seksualna revolucija: Uništenje slobode u ime slobode*. Zagreb: Benedikta.

Levin, N. (2019) "Introduction to Philosophy and the Ship of Theseus." In ANCIENT PHILOSOPHY READER, AN OPEN EDUCATIONAL RESOURCE. NGE Far Press Dostupno na: <https://open.library.okstate.edu/introphilosophy/chapter/ship-of-theseus/> [pristup 05.05.2023.]

Lubina, T., i Brkić Klmpak, I. (2014). 'RODNI STEREOTIPI: OBJEKTIVIZACIJA ŽENSKOG LIKA U MEDIJIMA', Pravni vjesnik, 30(2), str. 231-232. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/130938>

Mackay, D. (2000) Revealed- secret of the flying grandmother from Phoenix. The Guardian. [online]. Dostupno na: <https://www.theguardian.com/sport/story/0,3604,219607,00.html> [pristup 08.05.2023.]

Maskalan, A. (2019). 'Sporting the Glass Jaw: Views on Women in Sports', *Synthesis philosophica*, 34(2), str. 285-300. <https://doi.org/10.21464/sp34204> [pristup 09.05.2023.]

McKimmie, B. M. (2017). Stereotypes in the Courtroom. In R. LEVY, M. O'BRIEN, S. RICE, P. RIDGE, & M. THORNTON (Eds.), *New Directions for Law in Australia: Essays in Contemporary Law Reform* (pp. 173–180). ANU Press.
<http://www.jstor.org/stable/j.ctt1ws7wbh.19> [pristup 06.05.2023.]

Mijatov, N., Radenović, S., i Marković, M. (2020). 'OBJECTIFICATION OF THE FEMALE BODY IN SPORT EVENTS', *Pannoniana*, 4(1), str. 233-244. Preuzeto s:
<https://hrcak.srce.hr/249735> [pristup 07.05.2023.]

Miloš, I. (2014). 'Stereotip u malome: U tome i jest vic?', *Hrvatski jezik*, 1(2), str. 11-12. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/166776> [pristup 07.05.2023.]

Montanola, S., Olivesi, A. (2016) *Gender Testing in Sport: Ethics, cases and controversies*. [online]. New York: Routledge. Dostupno na:
<https://books.google.hr/books?id=hG2FCwAAQBAJ&lpg=PP1&hl=hr&pg=PP1#v=onepage&q&f=false> [pristup 09.05.2023.]

Newbould, M. J. (2016). What do we do about women athletes with testes? *Journal of Medical Ethics*, 42(4), 256–259. <http://www.jstor.org/stable/44014357> [pristup 09.05.2023.]

Olson, Eric T. (2019) "Personal Identity", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Dostupno na: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2019/entries/identity-personal/> [pristup 05.05.2023.]

Planinić, M., i Ljubičić, R. (2020). 'ŽENE U SPORTU – RODNA RAVNOPRAVNOST U SPORTU, MEDIJIMA I SPORTSKIM ODNOSIMA S JAVNOŠĆU', *Mostariensia*, 24(1), str. 133-153. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/251948> [pristup 08.05.2023.]

Sever Globan, I., Plenković, M., i Varga, V. (2018). 'REKLAME I RODNI STEREOTIPI: VAŽNOST MEDIJSKE PISMENOSTI', *Media, culture and public relations*, 9(1-2), str. 81-94. <https://doi.org/10.32914/mcpr.9.1-2.6> [pristup 07.05.2023.]

Šakaja, L. (2001). 'Stereotipi mladih Zagrepčana o Balkanu: Prilog proučavanju imaginativne geografije', *Revija za sociologiju*, 32(1-2), str. 27-37. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/154135> [pristup 07.05.2023.]

Šimenc, M. (2011). 'The Role of Identity in Teaching Philosophy', *Synthesis philosophica*, 26(1), str. 45-58. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/72478> [pristup 05.05.2023.]

Talleu, C. (2011). Ravnopravnost spolova u športu: Dostupnost športskih aktivnosti djevojčicama i ženama. [online]. Zagreb: Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova.

Dostupno na:

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168059614c> [pristup 08.05.2023.]

The Guardian (2022). Fina's policy on trans women in swimming is based on science, facts and human rights. Dostupno na:

<https://www.theguardian.com/society/2022/jul/05/finas-policy-on-trans-women-in-swimming-is-based-on-science-facts-and-human-rights> [pristup 09.05.2023.]

Veljak, L. (2011). 'Pitanja identiteta. Uz temu', *Filozofska istraživanja*, 31(4), str. 703-705.

Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/82419> [pristup 05.05.2023.]

WESTBROOK, L., & SCHILT, K. (2014). DOING GENDER, DETERMINING GENDER: Transgender People, Gender Panics, and the Maintenance of the Sex/Gender/Sexuality System. *Gender and Society*, 28(1), 32–57. <http://www.jstor.org/stable/43669855> [pristup 09.05.2023.]